

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

DIPLOMSKO DELO

REVIDIRANJE BANČNIH TVEGANJ

Ljubljana, maj 2005

SANDRA ŠPEHAR

IZJAVA:

Študentka Sandra Špehar izjavljam, da sem avtorica tega diplomskega dela, ki sem ga napisala pod mentorstvom prof. dr. Marka Hočevarja in dovolim objavo diplomskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, 11.05.2005

Podpis: Sandra Špehar

KAZALO

1 UVOD	1
2 OPREDELITEV REVIDIRANJA	2
2.1 Vrste revidiranj.....	3
2.2 Potek revidiranja	5
3 REVIDIRANJE POSLOVNIH BANK.....	7
3.1 Značilnosti poslovne banke.....	7
3.1.1 Zakonska opredelitev poslovne banke v Sloveniji.....	8
3.2 Notranja revizija v banki	9
3.2.1 Notranje kontrole v bankah	11
3.3 Zunanja revizija v bankah	11
3.3.3 Sodelovanje notranjega in zunanjega revizorja.....	12
3.4 Nadzor Banke Slovenije.....	13
4 TVEGANJA V BANKI	14
4.1 Bančni predpisi na področju tveganj.....	15
4.1.1 Kapital banke.....	16
4.1.2 Kapitalska ustreznost banke	17
4.2 Kreditno tveganje	19
4.2.1 Odobranje kreditov in razvrščanje bančnih terjatev	20
4.2.2 Zavarovanje terjatev	22
4.2.3 Oblikovanje bančnih rezervacij in njihov vpliv	23
4.2.4 Kreditna dokumentacija	24
4.2.5 Izpostavljenost do posameznih oseb in oseb v posebnem razmerju z banko.....	25
4.2.6 Deželno in panožno tveganje	25
4.3 Obrestno tveganje.....	25
4.4 Tečajno tveganje	26
4.4.1 Politike upravljanja s tečajnim tveganjem	27
4.4.2 Upravljanje in nadzor tečajnega tveganja	27
4.5 Tehnološko in operativno tveganje	28
4.5.1 Operativno tveganje	28
4.5.2 Tehnološko tveganje	29
4.6 Likvidnostno tveganje	30
4.7 Tržno tveganje.....	31
4.8 Baselski standardi.....	33
5 REVIDIRANJE BANČNIH TVEGANJ.....	34
5.1 Kreditno tveganje	35
5.2 Obrestno tveganje.....	37
5.3 Tečajno tveganje	38
5.4 Tehnološko in operativno tveganje	39
5.5 Likvidnostno tveganje	39
5.6 Tržno tveganje.....	40
6 SKLEP.....	41
LITERATURA.....	43
VIRI.....	44

KAZALO SLIK

Slika 1: Primerjava med revidiranjem računovodskih izkazov, revidiranjem skladnosti s predpisi in revidiranjem poslovanja.	3
Slika 2: Primerjalna ponazoritev revidiranja glede povezanosti posameznika ali skupine, ki opravlja revizijo.....	4
Slika 3: Prikaz stopenj zunanjega revidiranja	7
Slika 4: Položaj notranjerevizijske enote v organizacijski shemi organizacije.....	9

KAZALO TABEL

Tabela 1: Razvrstitev bilančnih postavk glede na stopnjo kreditnega tveganja.....	18
Tabela 2: Konverzijski faktorji zunajbilančnih postavk	19

1 UVOD

Svet se vsakodnevno spreminja. Spreminja se način življenja, predpisi, zakoni, gospodarstvo, pojavljajo se novi proizvodi, nova tehnologija in še bi lahko naštevali. O novostih in spremembah lahko govorimo tudi v bančništvu. Banke že dolgo ne opravljajo samo primarne dejavnosti, sprejemanje presežnih vlog in posojanje le-teh. Njihova dejavnost se je močno razširila, v kar jih je prisilo vse bolj dinamično okolje. Priča smo tudi izrednemu tehnološkemu napredku, ki omogoča, da se stvari odvijajo veliko hitreje, kot se je to dogajalo v preteklosti. Vse to pa vnaša v poslovanje večjo negotovost, tudi na področju bančništva. S širjenjem področji poslovanja so banke naletele na nova in vse bolj zapletena tveganja pri poslovanju.

Če želijo banke kar najbolj racionalno poslovati, morajo slediti cilju preživetja in zadovoljevanju svojih interesov. Banka mora tako znati pravilno uravnati tveganje in donos, ki izhajata iz nestabilnega okolja. Z optimalno kombinacijo le-teh je mogoče zagotoviti dolgoročni razvoj in obstoj banke.

Dolgoročni razvoj in obstoj sta cilja tudi slovenskih bank in Banke Slovenije, ki predstavlja nadzorni organ poslovnih bank v Sloveniji. V ta namen je Banka Slovenije izdala priporočila in predpise s katerimi bdi nad bančnim prostorom v Sloveniji. Le-ti se nanašajo tudi na bančna tveganja in upravljanje z njimi, na ustrezno oblikovanje kapitala za morebitno pokrivanje izgub iz naslova tveganj ter na poročila o tveganjih, ki jih morajo banke posredovati Banki Slovenije. Posamezna tveganja in nadzor nad njimi so opredeljeni tudi v Zakonu o bančništvu, ki predpisuje obvezno oblikovanje notranjerevizijske službe v poslovni banki.

Notranjerevizijska služba ima pomembno vlogo pri pravočasnem odkrivanju napak in odpravljanju le-teh. Uveljavila se je predvsem v zadnjih letih, ko so se pojavila vse pogostejša odkritja prevar v izkazovanju poslovanja podjetji, kar je povzročilo, da so se pojavile nove vloge računovodij in revizorjev. Notranji revizorji so tisti, ki morajo prvi ugotoviti in preprečiti vsakršne nepravilnosti poslovanja. Pri svojem delu morajo biti neodvisni, saj le tako lahko zagotovijo pravilno poslovanje banke. Njihova naloga je tudi sodelovanje z zunanjimi revizorji, ki revidirajo računovodske izkaze in podajo mnenje o tem, ali so računovodski izkazi v vseh pomembnejših pogledih pripravljeni v skladu z opredeljenim okvirom računovodskega poročanja. Zunanji revizorji lahko podajo mnenje o računovodskih izkazih kar najbolj pravilno, le če dobro poznajo bančna tveganja in presodijo pravilnost upravljanje z njimi.

V diplomski nalogi bom skušala predstaviti tveganja s katerimi se pri svojem poslovanju srečujejo banke in kako ta tveganja revidirajo notranji in tudi zunanji revizorji.

Diplomsko delo je razdeljeno na štiri dele. V prvem delu bom opredelila revidiranje, kako posamezni avtorji razvrščajo revidiranje in kako revidiranje poteka. V drugem delu bom predstavila značilnosti poslovnih bank po katerih se ločijo od drugih poslovnih organizacij, posebnosti revidiranja v bankah tako notranjega kot tudi zunanjega in zakonske predpise v Sloveniji, ki se nanašajo na revizijo in nadzor Banke Slovenije nad poslovnimi bankami. Tretji del je namenjen podrobnejši predstavitvi bančnih tveganj in dejavnikov, ki vplivajo na njihov obseg. V zadnjem delu pa bom skušala prikazati, na kaj vse so pozorni revizorji, tako zunanji kot notranji, ko revidirajo posamezno vrsto tveganja, in kaj od njih zahteva Banka Slovenije.

2 OPREDELITEV REVIDIRANJA

Revidiranje je ena izmed vrst nadziranja, zato naj najprej opredelim, kaj nadziranje zavzema. Nadziranje je presojanje pravilnosti in odpravljanje nepravilnosti. Nadziranje je področje nalog, ki presojajo pravilnosti načrtovanja, pripravljanje izvajanja in izvajanja s stališč tistih, ki odločajo, pa tudi odpravljajo pri tem ugotovljene nepravilnosti. Nadziranje je tudi informacijsko področje nalog, ki zagotavlja pravilnosti podatkov in informacij (Turk, 2004, str. 778).

Poznamo tri vrste nadziranja: kontroliranje, inšpiciranje in revidiranje.

»**Kontroliranje** je pretežno preprečevalno na strokovnem ugotavljanju dejstev zasnovano vzporedno nadziranje; z njim se ukvarjajo v nadzirano poslovanje organizacijsko vključeni in po načelu stalnosti delujoči organi« (Slovenski računovodski standardi 2001).

»**Inšpiciranje** opravljajo organi, ki niso vključeni v organizacijo in ne delujejo po načelu stalnosti ter zajema predvsem popravljalno, na strokovnem ugotavljanju dejstev zasnovano kasnejše nadziranje poslovnih procesov in stanj« (Turk et al., 1994, str. 27).

»**Revidiranje** je pretežno popravljalno, na izvedenskem mnenju zasnovano kasnejše nadziranje. Z njim se ukvarjajo organi, ki niso organizacijsko vključeni v nadzirano poslovanje in v njem ne delujejo po načelu stalnosti« (Slovenski računovodski standardi, 2001).

Pojem revidiranje marsikdo zamenjuje ali enači s pojmom revizija. Revizijo lahko opredelimo kot neodvisno preiskovanje računovodskih izkazov ali z njimi povezanih računovodskih informacij pravne osebe ne glede na to, ali je usmerjena v ustvarjanje dobička ali ne, in ne glede na njeno velikost ali pravno obliko, če je cilj takšnega preiskovanja podati sodbo o njih (Mednarodni standardi revidiranja in mednarodna stališča o revidiranju, 2001).

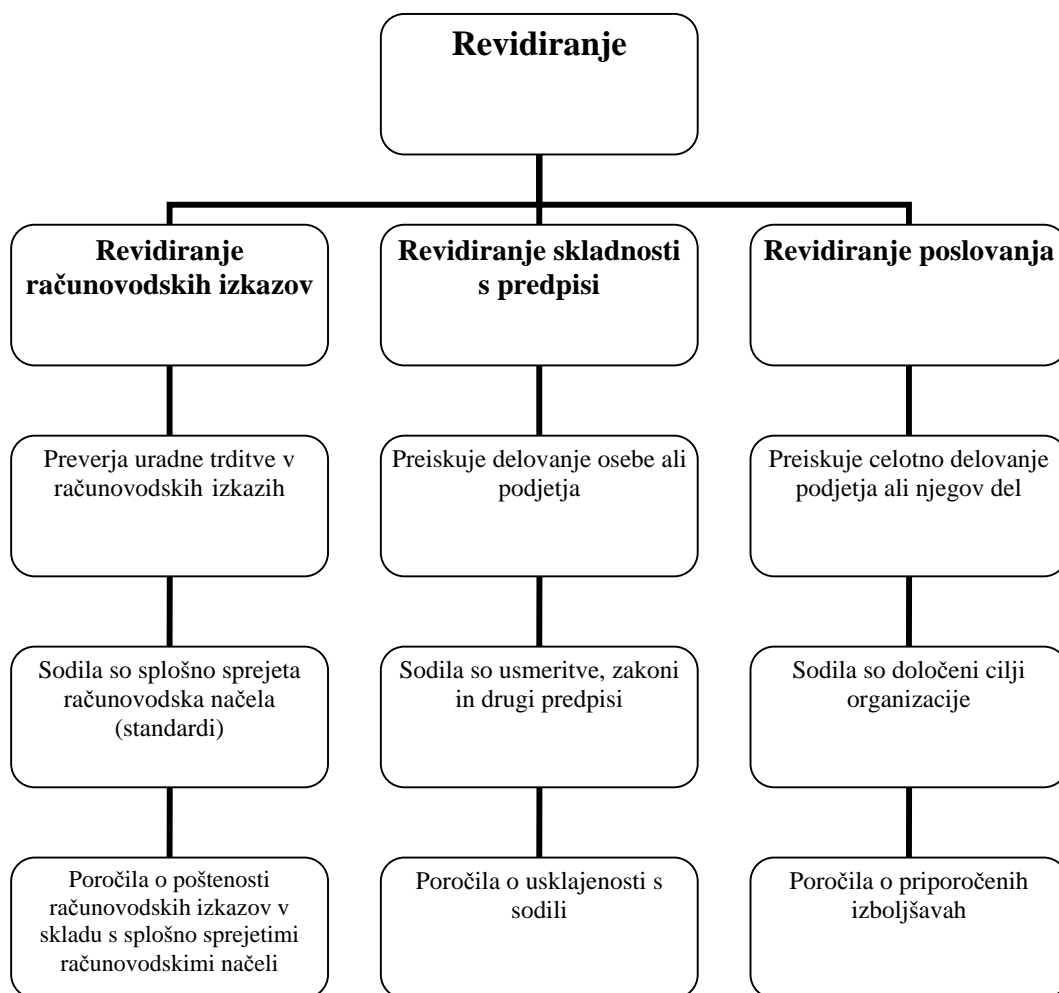
Revizija je rezultat dejavnosti revidiranja oziroma posamezni posel revidiranja za določenega naročnika z določenim namenom. Medtem ko je revidiranje proces, ki je opredeljen kot

pretežno popravljajno, na izvedenskem mnenju zasnovano kasnejše nadziranje poslovnih procesov in stanj (Turk et al., 1994, str. 3).

2.1 Vrste revidiranj

Revidiranje je torej ena izmed vrst nadziranja, ki ga lahko opredelimo v širšem in ožjem pomenu. Revidiranje je širše opredeljeno kot »sistematičen postopek nepristranskega pridobivanja in vrednotenja dokazov v zvezi z uradnimi trditvami o gospodarskem delovanju in dogodkih za ugotavljanje stopnje skladnosti teh uradnih trditev z uveljavljenimi sodili in poročanje o izsledkih zainteresiranim uporabnikom«.¹

Slika 1: Primerjava med revidiranjem računovodskih izkazov, revidiranjem skladnosti s predpisi in revidiranjem poslovanja.

Vir: Taylor, Glenzen, 1996, str. 35.

¹Committee on Basic Auditing Concepts: A Statement of Basic Auditing Concepts, American Accounting Association, Sarasota, Florida, 1973, str. 2.

Na drugi strani Taylor revidiranje v ožjem pomenu razvrsti glede na cilje njegovega delovanja. Ta razvrstitev vsebuje revidiranje računovodskih izkazov, revidiranje skladnosti s predpisi in revidiranje poslovanja, kot je razvidno iz Slike 1.

Revidiranje računovodskih izkazov

Revidiranje računovodskih izkazov je zbiranje dokazov o uradnih trditvah v računovodskih izkazih podjetja in uporabljanje le teh za preverjanje skladnosti s splošno sprejetimi računovodskimi načeli (standardi) ali drugimi splošnimi temelji računovodstva (Taylor, Glenzen, 1996, str. 33).

Revidiranje skladnosti s predpisi

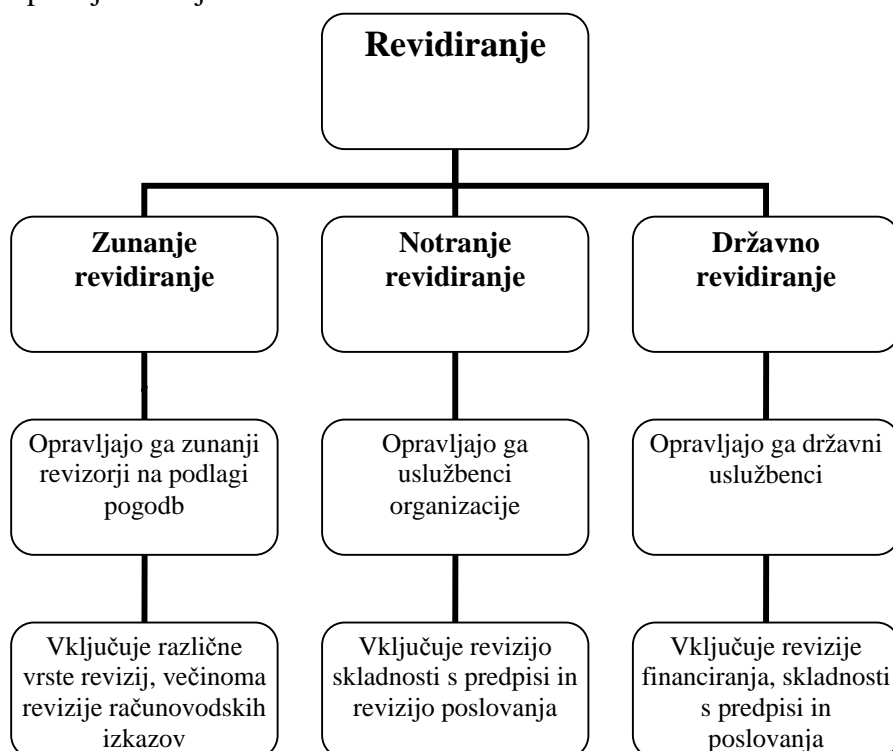
Ta vrst revidiranja se osredotoča na ugotavljanje, ali so spoštovani zakoni in drugi državni predpisi, pa tudi notranji pravilniki in poklicne norme (Taylor, Glenzen, 1996, str. 33).

Revidiranje poslovanja

Pri revidiranju poslovanja pa gre za sistematično pregledovanje delovanja organizacije glede na določene cilje, katerega namen so oceniti dosežke, ugotoviti možnosti za izboljšave in razviti priporočila za izboljšave ali nadaljnje delovanje (Taylor, Glenzen, 1996, str. 34).

Revidiranje lahko razvrstimo tudi glede na to, kdo revizijo opravlja. Tako poznamo *notranje revidiranje*, *zunanje revidiranje* in *državno revidiranje*.

Slika 2: Primerjalna ponazoritev revidiranja glede povezanosti posameznika ali skupine, ki opravlja revizijo

Vir: Taylor, Glenzen, 1996, str. 38.

Državno revidiranje opravljajo državni uslužbenci, ki izvajajo revidiranje financiranja, revidiranje skladnosti s predpisi in revidiranje poslovanja.

Zunanje revidiranje opravljajo zunanji revizorji, ki s podjetjem sklenejo pogodbo, njihove naloge pa vključujejo različne revizije, predvsem se osredotočijo na revidiranje računovodskih izkazov.

Notranje revidiranje opravljajo zaposleni v organizaciji ali zunanji strokovnjaki, katerih naloge vključujejo revizijo skladnosti s predpisi in revizijo poslovanja. Notranji revizorji so tisti, ki morajo kot prvi ugotoviti oziroma preprečiti vsakršne nepravilnosti v poslovanju podjetja.

Notranje revidiranje je v Mednarodnih standardih revidiranja opredeljeno kot ocenjevalna dejavnost, vzpostavljena v organizaciji v njeno korist. Njene naloge so med drugim preiskovanje, vrednotenje in spremljanje ustreznosti in uspešnosti ureditve računovodenja in notranjega kontroliranja (Mednarodni standardi revidiranja in mednarodna stališča o revidiranju 2001).

Slovenski računovodski standardi dopuščajo zunanje izvajanje notranjerevizijske storitve ali tako imenovani *outsourcing*, kar pomeni, da storitve notranje revizije opravlja zunanji izvajalec (revizor), ki s podjetjem podpiše pogodbo. Takšno izvajanje notranjerevizijske storitve prinaša organizaciji določene prednosti in tudi slabosti. Ob tem pa ne smemo pozabiti, da zunanje izvajanje storitev ne pomeni prepustitev kontrol in odgovornosti poslovodstva podjetja zunanjim izvajalcem.

2.2 Potek revidiranja

Za učinkovito revidiranje je pomembno, da pred njegovim začetkom opredelimo potek izvajanja. Potek notranjega in zunanjega revidiranja lahko v grobem opredelimo na pet delov, ki pa se v marsičem razlikujejo, saj se razlikuje tudi namen notranjega in zunanjega revidiranja. Tako notranje kot tudi zunanje revidiranje se prične z njegovim načrtovanjem, sledi njegovo uresničevanje, nato preidemo na revidiranje v izbrani enoti, kateremu sledi sporočanje izidov in na koncu imamo še zasledovanje ukrepanj po revizijskih poročilih.

Dober načrt pomeni ključ do uspeha, tako je tudi pri reviziji, kjer ima načrtovanje pomembno vlogo. Načrt notranje revizije naj bi zajemal določitev ciljev in obseg dela, pridobivanje temeljnih informacij o revidiranih dejavnostih, komuniciranje z vsemi, ki morajo biti z revizijo seznanjeni, izdelavo pregleda pomembnih področji, pisanje revizijskega programa, določanje kako, kdaj in komu sporočiti izide revidiranja in pridobivanje odobritev za delovni načrt revizije. Po dobrem načrtu sledi uresničevanje revizije, ki temelji na vzorčenju. S pomočjo te metode se razkrijejo določeni problemi. Seveda mora biti način vzorčenja primeren, torej sam vzorec mora biti dovolj velik, da se lahko izvede dokaj natančno

preverjanje. Med revizijo notranji revizorji zbirajo, analizirajo, pojasnjujejo in dokumentirajo informacije s katerimi dokazujejo izide revizije. Revizija se v revidirani enoti konča z zaključnim pogovorom z vodjo revidirane enote, kateremu notranji revizor predstavi vsebino revizijskih ugotovitev. To je tudi priložnost, da se vse ugotovitve še enkrat preverijo z vodjo in da revizor pridobi njegovo mnenje o izsledkih. Nato sledi sporočanje izidov revidiranja, ki predstavlja pomemben del revizijskih postopkov. Revizor svoje izsledke predstavi v poročilu, ki mora biti jedrnato, jasno in natančno. V njem morajo biti jasno opredeljena tudi priporočila, ki pozivajo k ukrepanju, da bi se obstoječe stanje popravilo in izboljšalo. S poročilom revizor seznanijo poslovodstvo. Notranji revizor mora po opravljeni nalogi spremljati, ali so ukrepi za odpravljanje slabosti sprejeti, ali se le-ti izvajajo in ali se izvajajo na učinkovit način (Korbar Lešnik, 2001, str. 1-11).

Potek notranjega revidiranja je bilo mogoče razbrati iz prejšnjega odstavka, kako poteka zunanje revidiranje, pa je nazorno prikazano na Sliki 3. Kot je razvidno iz te slike, imamo pri zunanjem revidiranju pred fazo načrtovanja, fazo opredeljevanja določb o revizijskem poslu. V tej fazi pride do podpisa listine o sprejetju posla med zunanjim revizorjem in naročnikom. Ta listina opredeljuje cilje in obseg revizije, revizorjeve dolžnosti do naročnika in obliko revizorjevega poročila. Hkrati pa potrjuje tudi revizorjevo sprejetje posla.

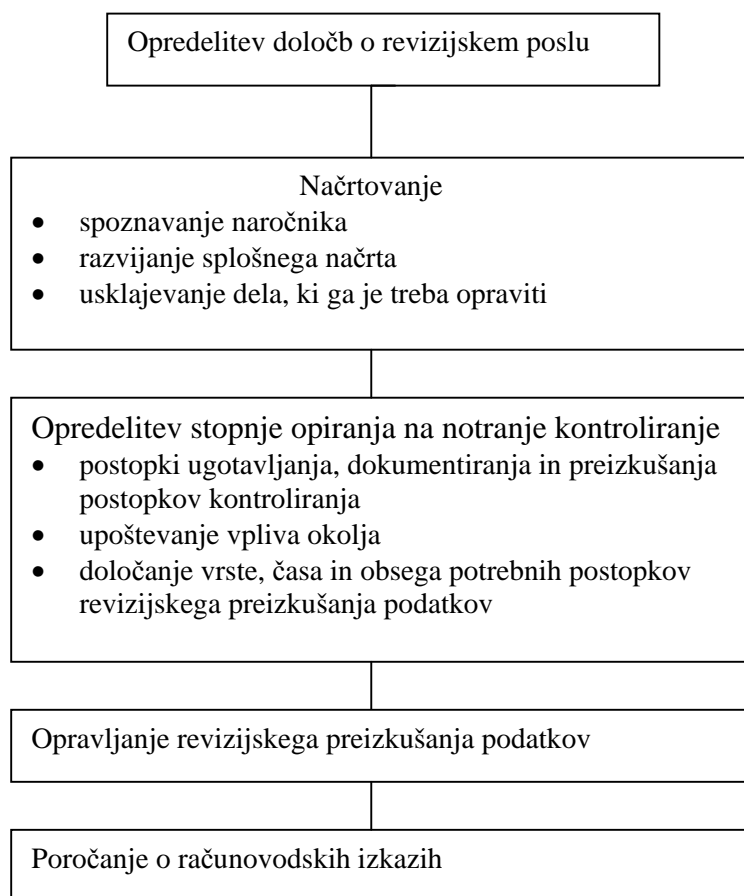
Naslednja stopnja je načrtovanje revizije, in sicer mora revizor svoje delo načrtovati tako, da bo lahko revizijo kar se da uspešno opravil. Načrtovanje obsega spoznavanje naročnika, njegovega poslovanja in računovodskega sistema ter njegovih računovodskih pravil, oceno revizijskega tveganja, pripravljanje splošnega revizijskega načrta (zajema pričakovan obseg in način izvajanja revizije), pripravljanje revizijskega programa in usklajevanje dela, ki ga je treba opraviti.

V tretji fazi, fazi opredeljevanja stopnje opiranja na notranje kontroliranje, mora revizor dovolj dobro spoznati ureditev računovodenja in notranjega kontroliranja, tako da lahko načrtuje revizijo in razvija uspešne revizijske metode. Ko ju dovolj dobro spozna, mora razmisliti o ocenitvi tveganj pri kontroliranju, saj lahko le tako določi primerno tveganje pri odkrivanju. Le to je pomembno za določitev vrste, časa in obsega postopkov preizkušanja podatkov v zvezi s trditvami v računovodskih izkazih (Mednarodni standardi revidiranja in mednarodna stališča o revidiranju, 2001).

Obseg opravljanja revizijskega preizkušanja podatkov je odvisen od revizorjeve ocene tveganja pri delovanju in tveganja pri kontroliranju. Večje kot je tveganje, večji obseg bo imela ta faza. Na tej stopnji se revizor oprime različnih revizijskih metod, med katere sodijo analitični postopki, preiskovanje, poizvedovanje in potrjevanje.

V zadnji fazi mora revizor podati mnenje o tem ali so računovodski izkazi v vseh pomembnih pogledih pripravljeni v skladu z opredeljenim okvirom računovodskega poročanja (Mednarodni standardi revidiranja in mednarodna stališča o revidiranju, 2001).

Slika 3: Prikaz stopenj zunanjega revidiranja

Vir: Mednarodni standardi in mednarodna stališča o revidiranju, 2001.

3 REVIDIRANJE POSLOVNIH BANK

3.1 Značilnosti poslovne banke

Banka je po tradicionalni opredelitvi institucija, ki sprejema vloge in odobrava posojila. Banka je imela v preteklosti vlogo osrednje finančne institucije in je opravljala funkcije hranjenja prihrankov prebivalstva, opravljanje storitev plačilnega prometa, posredovanje pri prenosu sredstev od varčevalcev k investitorjem in sodelovanja v procesu emisije knjižnega denarja (Dimovski, Gregorič, 2000, str. 8).

Dandanes poslovne banke opravljajo tudi druge finančne storitve, če le naštejemo nekatere izmed njih: factoring, finančni zakup, izdajanje garancij in drugih jamstev, trgovanje s tujimi plačilnimi sredstvi, trgovanje z izvedenimi finančnimi instrumenti, storitve v zvezi z vrednostnimi papirji, upravljanje pokojninskih skladov...

Banke imajo pomembno vlogo v gospodarstvu. Zbirajo prihranke prebivalstva in podjetji, zagotavljajo sredstva za plačevanje blaga in storitev ter financirajo razvoj podjetji in trgovine. Če želijo posamezne banke opravljati naštetе naloge varno in učinkovito, morajo uživati zaupanje javnosti in tistih, s katerimi poslujejo. Ustaljenost bančništva, tako domačega kot mednarodnega, je s tem postalo predmet zanimanja celotne javnosti. Takšno zanimanje se kaže tudi v dejstvu, da so banke predmet skrbnega nadziranja centralnih bank.

Mednarodni standardi revidiranja opredeljujejo posebne značilnosti bank, s katerimi se razlikujejo od večine drugih poslovnih organizacij in jih mora revizor pri svojem delu upoštevati. Te posebnosti bančnega poslovanja so naslednje (Mednarodni standardi revidiranja in mednarodna stališča o revidiranju, 2001):

- ◆ Banke shranjujejo velike količine denarja in prenosne instrumente, katerim je potrebno zagotoviti fizično varovanje. Te postavke povzročajo, da so banke občutljive na nezakonite posle in prevare. To je tudi razlog, da morajo imeti vpeljane formalne delovne postopke, natančno določene meje proste presoje posameznika in učinkovito notranje kontroliranje.
- ◆ Opravljajo obsežne in različne posle, tako po številu kot tudi po vrednosti le-teh. To zahteva zapleteno ureditev računovodenja in notranjega kontroliranja ter obsežno uporabo računalniškega obravnavanja podatkov.
- ◆ Ponavadi delujejo preko omrežja poslovalnic, ki so zemljepisno razpršene. Takšna organizacijska shema zahteva decentralizacijo odgovornosti ter razpršene računovodske in nadzorne funkcije. Za banke to pomeni problem vzdrževanja enotnih delovnih postopkov in enotnega računovodskega sistema.
- ◆ Njihovo poslovanje urejajo državne oblasti, ki vplivajo na splošno sprejeta računovodska načela in pravila revidiranja v bančništvu.

3.1.1 Zakonska opredelitev poslovne banke v Sloveniji

Zakon o bančništvu (2004) opredeljuje banko kot delniško družbo z sedežem v Republiki Sloveniji, ki je pridobila dovoljenja Banke Slovenije za opravljanje bančnih poslov in katere najnižji znesek osnovnega kapitala znaša 1.100.000.000,00 tolarjev.

Za poslovanje bank v Slovenije so pomembni predvsem trije zakoni: Zakon o Banki Slovenije, Zakon o bančništvu in Zakon o gospodarskih družbah.

Zakon o Banki Slovenije je z vidika poslovnih bank pomemben predvsem zaradi tega, ker je Banka Slovenije nadzorni organ poslovnih bank. V zakonu lahko izpostavimo predvsem dva dela, ki sta pomembna za poslovne banke, in sicer del, kjer je opredeljen način izvajanja nadzora nad poslovnimi bankami in del, kjer so opredeljene kazni v primeru neizpolnjevanja predpisanih pravil in navodil s strani centralne banke.

Zakon o bančništvu je temeljni zakon za poslovne banke. V njem so opredeljeni vsi bistveni elementi, ki jih mora poslovna banka pri svojem poslovanju upoštevati. Ta zakon ureja pogoje za ustanovitev poslovne banke, pogoje za poslovanje in nadzor ter pogoje za prenehanje poslovanja banke in tudi hranilnic.

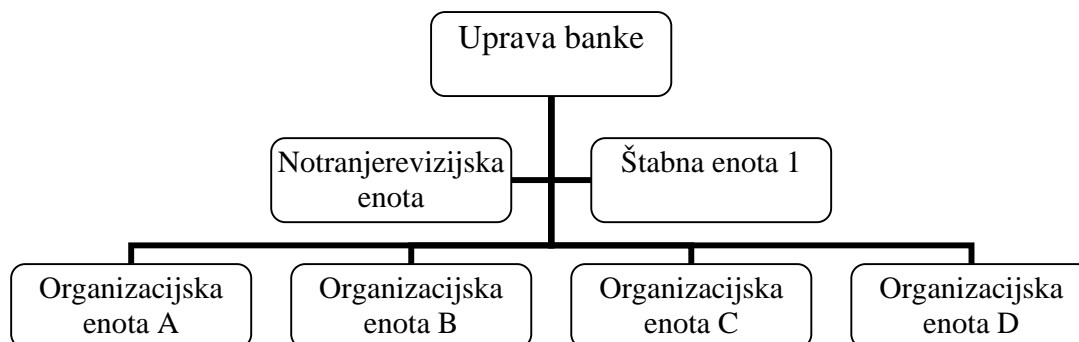
Zakon o gospodarski družbah pa je pomemben predvsem iz tega vidika, ker je v Zakonu o bančništvu za banke opredeljeno, da veljajo odločbe Zakona o gospodarskih družbah, ki opredeljujejo »temeljne prvine delovanja delniške družbe, določbe o delnicah, o ustanovitvi delniške družbe, pravnih razmerij med družbo in delničarji, določbah o ničnosti in spodbojnosti in postopkih pri statusnih spremembah« (Dimovski, Gregorič, 2000, str. 31). Ta zakon se upošteva, razen če ni v Zakonu o bančništvu drugače opredeljeno.

3.2 Notranja revizija v banki

Notranja revizija je pomemben del nadziranja poslovanja, ki pomaga oceniti tveganja in pridobiti zagotovila, da so postopki in struktura notranjih kontrol v skladu s politikami in postopki za doseg ciljev gospodarske družbe (Korbar Lešnik, 2001, str. 2).

Zakon o bančništvu (2004) opredeljuje, da morajo imeti poslovne banke v Sloveniji organizirano neodvisno notranjerevizijsko službo kot samostojni organizacijski del, ki je neposredno podrejen upravi banke in mora biti organizacijsko ločen od drugih organizacijskih delov banke (Slika 4). Pravila njenega delovanja določi uprava banke v soglasju z nadzornim svetom.

Slika 4: Položaj notranjerevizijske enote v organizacijski shemi organizacije

Vir: Rošker, 2004, str. 9.

Med zaposlenimi notranjerevizijske službe v banki mora biti najmanj ena oseba, ki si je pridobila naziv revizor oziroma notranji revizor. Naloge notranje revizije ne smejo opravljati člani uprave, če spoštujejo Zakon o bančništvu. Zaposleni v notranjerevizijski službi lahko v banki opravljajo samo naloge, ki so izključno povezane z notranjerevizijsko enoto. Drugih nalog uslužbenci te enote v banki ne smejo opravljati.

Obseg notranjega revidiranja je v Zakonu o bančništvu (2004) opredeljen takole:

- pregled in ocenjevanje primernosti in učinkovitosti sistemov notranjih kontrol,
- presojo izvajanja in učinkovitosti postopkov z obvladovanjem tveganj ter metodologij ocenjevanja tveganj,
- presojo sistema ocenjevanja kapitala banke glede na njeno oceno tveganj,
- presojo zanesljivosti informacijskega sistema, vključno z elektronskim informacijskim sistemom in elektronskimi bančnimi storitvami,
- presojo točnosti in zanesljivosti računovodskih evidenc in finančnih poročil,
- preverjanje popolnosti, zanesljivosti in pravočasnosti poročanja v skladu s predpisi,
- preverjanje skladnosti ravnanja banke s predpisi, internimi akti in ukrepi, sprejetimi na njihovi podlagi,
- izvajanje posebnih preiskav.

Banka mora v skladu z Zakonom o bančništvu narediti letni načrt notranje revizije, v katerem mora opredeliti področja poslovanja, ki jih bo notranja revizija pregledala in opis vsebine načrtovanih pregledov poslovanja po posameznih področjih.

Notranjerevizijska služba mora o svojem delu tudi poročati, in sicer najmanj polletno. To poročilo je namenjeno upravi in nadzornemu svetu, vsebovati pa mora naslednje elemente (Zakon o bančništvu, 2004):

- opis vsebine opravljenih pregledov poslovanja,
- primernost in učinkovitost delovanja sistemov notranjih kontrol,
- kršitve in nepravilnosti, ki jih je notranja revizija ugotovila, in predlog ukrepov za odpravo le-teh,
- ugotovitve v zvezi z odpravo kršitev in nepravilnosti, ki jih je notranja revizija ugotovila.

Kot sem že omenila je nadzor nad poslovanjem bank izredno pomemben. Z namenom, da bi bil le-ta kar najboljše opravljen, je Banka Slovenije, kot nadzorni organi poslovnih bank v Sloveniji, izdala priporočila za vzpostavitev in izvajanje sistema notranjega nadziranja v bankah. V njih opredeljuje, da je ustrezen sistem notranjega nadziranja bistven element skrbnega in varnega upravljanja ter nadziranja poslovanja vsake banke.

Dejavniki, ki sestavljajo sistem notranjega nadziranja, so sledeči (Priporočila za vzpostavitev in izvajanje sistema notranjega nadziranja v bankah, 1998, str. 2):

- uprava, ki se zavzema za odgovorno vodenje banke ter razumno in prizadevno opravlja svoje dolžnosti ter s tem zagotavlja učinkovito upravljanje in nadziranje banke,
- poslovodstvo, ki skrbno in preudarno vodi poslovanje banke,

- organizacijske in postopkovne kontrole, podprte z učinkovitim informacijskim sistemom posloводства, ki omogoča skrbno in preudarno upravljanje s tveganji banke ter
- delovanje neodvisne notranje revizije, ki spremlja učinkovitost organizacijskih in postopkovnih kontrol.

3.2.1 Notranje kontrole v bankah

Za učinkovito in uspešno poslovanje banke je treba vzpostaviti učinkovit sistem notranjih kontrol. Le-te v banki predstavljajo celoto pravil o organiziranju in izvajanju poslovanja, ki morajo biti v skladu z zakonodajo in notranjimi predpisi.

Pod delovanjem notranjih kontrol razumemo (Odar, 1993, str. 76):

- ◆ načrtno in sistematično vgrajene postopke in metode, ki s svojim delovanjem zagotavljajo točnost, zanesljivost in popolnost evidenc in s tem zagotavljajo pravilno, pošteno in resnično izdelavo računovodskih izkazov,
- ◆ omogočajo varovanje premoženja,
- ◆ preprečujejo in odkrivajo napake in prevare v delovanju,
- ◆ zagotavljajo spoštovanje in izvrševanje standardov, zakonov in načel sprejetih v splošnih aktih podjetja.

Notranje kontrole, so sestavni del upravljanja in vodenja bank in predstavljajo pomembno obliko tako notranjega kot zunanjega nadziranja bančnega poslovanja. Njihov obstoj in njihovo delovanje določata raven kakovosti poslovanja bank in zmanjšujeta tveganja. Preverjanje obstoja in delovanja notranjih kontrol uvrščamo med osrednje naloge tako notranjih kot tudi zunanjih revizorjev.

3.3 Zunanja revizija v bankah

Pri zunanji reviziji gre predvsem za revidiranje letnih računovodskih izkazov. Namen zunanje revizije torej je, da revizor izrazi mnenje o tem ali so računovodski izkazi banke v vseh bistvenih pogledih pripravljene v skladu z opredeljenim okvirom računovodskega poročanja (Mednarodni standardi revidiranja in mednarodna stališča o revidiranju, 2001).

Zunanji revizor revidira in poroča predvsem o: bilanci stanja, izkazu poslovnega izida, spremembah kapitala, izkazu finančnih tokov, stanju in spremembah rezervacij in izvršenih odpisih terjatev, stanju prevzetih in morebitnih obveznosti, prikazu učinkov konsolidacije, izpolnjevanju pravil o obvladovanju tveganj, delovanju notranje revizije, načinu vodenja poslovnih knjig, kvaliteti informacijskega sistema v banki, pravilnosti in popolnosti obvestil

in poročil Banki Slovenije ter o vrednotenju bilančnih in zunajbilančnih postavk (Zakon o bančništvu, 2004).

Revizorjeva opravila je moč razdeliti na več stopenj, ki so bila predstavljena v poglavju 2.2. Revizor načrtuje in izvaja revizijo z namenom, da bi pridobil zadovoljivo zagotovilo, da so odkrite napačne navedbe v računovodskih izkazih banke, ki bistveno vplivajo na njih. V primeru odkritja bistvene napake, mora revizor zahtevati od ravnateljstva banke, da le te odpravi in popravi računovodske izkaze. Če odgovorni napake ne odpravijo, revizor izda o računovodskih izkazih mnenje s pridržkom ali odklonilno mnenje. Le-to pa lahko močno vpliva na verodostojnost in trdnost banke.

Po opravljeni zunanji reviziji mora poslovna banka Banki Slovenije predložiti revidirano letno poročilo, in sicer v roku osmih dni po prejemu revizorjevega poročila oziroma najkasneje v petih mesecih po izteku koledarskega leta. V kolikor revizor pri pregledu ugotovi, da banka krši pravila o obvladovanju tveganj ter ji zaradi tega grozi nelikvidnost ali nesolventnost, oziroma, da je ogrožena varnost njenega poslovanja, mora o tem nemudoma poročati Banki Slovenije (Zakon o bančništvu, 2004). Banka Slovenije je izdala Sklep o najmanjšem obsegu ter vsebini revizijskega pregleda in revizorjevega poročila, v katerem je podrobneje opredeljeno, kaj vse mora revizorjevo poročilo in dodatek k poročilu vsebovati ter v kakšni obliki mora biti posredovano Banki Slovenije.

3.3.3 Sodelovanje notranjega in zunanjega revizorja

Sodelovanje notranjega in zunanjega revizorja prinaša koristi tako organizaciji, kot tudi vsakemu izmed revizorjev. Naj še enkrat omenim, da je notranji revizor imenovan s strani vodstva podjetja z namenom preverjanja notranje organiziranosti in poslovanja s poudarkom na preverjanju notranjih kontrol, medtem ko je temeljna funkcija zunanjega revizorja revidiranje računovodskih izkazov.

Zunanji revizor lahko uporabi storitve notranje revizije za potrebe izvedbe revizije. Preden se odloči za uporabo storitev notranjega revizorja mora njegovo delo oceniti in preizkusiti. Pri tem mora biti pozoren na položaj notranjerevizijske službe v organizaciji in morebitne notranje pritiske s strani poslovodstva podjetja, na vrsto in obseg nalog notranjega revidiranja, na strokovno sposobnost notranjega revizorja in na to, ali je notranje revidiranje pravilno načrtovano, nadzorovano, pregledano in dokumentirano, kot je opredeljeno v Mednarodnem standardu revidiranja 610.

Za organizacijo njuno sodelovanje predstavlja korist, saj se s tem skrajša čas, ki je potreben za izvedbo zunanjega revidiranja. Z ustrezno koordinacijo se zagotovi celovita pokritost revidiranja, zmanjša pa se tudi dvojnost revizijskega dela. Za uspešno sodelovanje pa je potrebno, da se revizorja sestaneta že med letom in pripravita potek revidiranja računovodskih izkazov. Dogovorita se o samem obsegu in o vsebini preverjanj.

Sodelovanje med letom prinaša koristi tako notranjemu kot zunanjemu revizorju. Notranjemu revizorju lahko zunanji strokovno pomaga in mu svetuje pri reševanju tekočih problemov. Zunanji revizor pa z informacijami, ki si jih na ta način pridobi, ostaja v stiku z organizacijo in njenimi problemi. Njuno sodelovanje lahko poteka le pod pogojem, da najvišje vodstvo izda soglasje.

3.4 Nadzor Banke Slovenije

Namen nadzorovanja bank je ohranjanje ustaljenosti in zaupanja v finančno ureditev, s tem pa zmanjšane nevarnosti izgub vlagateljev, v primeru neugodnih okoliščin in morebiti celo stečaja banke.

Nenehen nadzor nad poslovnimi bankami je potreben predvsem zaradi (Anadolli, 1994, str. 125):

- posebnosti banke v primerjavi z drugimi poslovnimi sistemi,
- zaščite sedanjih in bodočih vlagateljev,
- zaščite bančnega sistema kot celote in ohranjanja zaupanja v bančni sistem.

Nadzor nad delovanjem poslovnih bank v Sloveniji opravlja Banka Slovenije, in sicer z namenom preverjanja, ali banke spoštujejo pravila o obvladovanju tveganj in druga pravila, ki so predpisana s strani centralne banke. Banka Slovenije izvaja sproten nadzor nad poslovnimi bankami s pregledom dnevnih, mesečnih, trimesečnih, polletnih in letnih poročil, ki jih morajo poslovne banke pošiljati Banki Slovenije. Ta poročila se posredujejo v elektronski obliki, ki je predpisana s strani Banke Slovenije.

Banke dnevno pošiljajo poročila o medbančnih depozitih in o količniku likvidnosti. Dekadno poročajo o plačilnem prometu s tujino, in sicer se ta poročila sestavljajo po stanju na dan desetega, dvajsetega in zadnjega dne v mesecu. Mesečno banke poročajo o knjigovodskih stanjih računov, o največjih 30 deponentih in deponentih, katerih skupni znesek depozitov presega 200 milijonov tolarjev, o poslih z vrednostnimi papirji in o izračunani obvezni rezervi. Trimesečno se poroča o kapitalu, razvrstitvi aktivnih bilančnih in zunajbilančnih postavk, izpostavljenosti, naložbah v kapital nefinančnih organizacij ter o aktivni in pasivni obrestni meri. Banke polletno pošiljajo poročilo o kapitalskih naložbah in zajamčenih vlogah, letno pa pošiljajo revizorjevo poročilo o opravljeni reviziji.

Banka Slovenije izvaja nadzor nad poslovnimi bankami tudi z neposrednim vpogledom v poslovne knjige bank. V sklop nadziranja so vključeni tudi redni pregledi inšpektorjev na terenu. V primeru, da Banka Slovenije zazna določene kršitve, lahko banki izda kazen (denarno), odvzame dovoljenje za opravljanje katere izmed bančnih storitev ali pa izda odločbo o izredni upravi ali o začetku prisilne likvidacije.

4 TVEGANJA V BANKI

Tveganje je nujno zlo in v bančnem poslovanju se mu nikoli ni možno popolnoma izogniti. Banka zato ne odloča o tem ali bo sprejela tveganje ali ne, temveč je pomembna odločitev, v kolikšnem obsegu se mu bo izpostavila. Banke prevzemajo tveganja, jih transformirajo in jih vgrajujejo v bančne proizvode in storitve. Zato imajo tiste banke, ki aktivno upravljajo tveganja, komparativno prednost pred ostalimi, saj zavestno prevzemajo tveganja, se zavarujejo pred nepričakovanimi dogodki in zaposlujejo strokovnjake za ocenjevanje tveganj in za določanje njihove cene. Konkurenti sicer lahko takim bankam kratkoročno prevzamejo določene posle, enostavno zato, ker pri svojih odločitvah ne upoštevajo tveganj, ali zato, ker tveganj ne zaračunavajo svojim komitentom. Toda borbo s časom zanesljivo izgubijo, saj se prevzeta tveganja prej ali slej spremenijo v izgubo (Borak, 1999, str. 93).

Banke se pri poslovanju srečujejo s tveganji, le-ta pa so v literaturi različno razvrščena. Naj omeni le dve. Dimovski navaja, da se banke srečujejo z naslednjimi tveganji (Dimovski, Gregorič, 2000, str. 134-135):

- kreditno tveganje,
- likvidnostno tveganje,
- operativno tveganje,
- politično tveganje,
- tečajno tveganje,
- tehnološko tveganje,
- tveganje obrestne mere.

Na drugi strani Zakon o bančništvu (2004) navaja sledeča tveganja, s katerimi se srečuje banka pri poslovanju:

- likvidnostno tveganje,
- kreditno tveganje,
- obrestno, valutno in druga tržna tveganja,
- tveganja zaradi izpostavljenosti do posamezne osebe,
- tveganje povezano z naložbami v kapitalske deleže in nepremičnine,
- tveganje neizpolnitve nasprotne stranke povezano z državo izvora nasprotne stranke.

V praksi se posamezna tveganja med seboj prepletajo in so medsebojno tudi povezana. Le redko pa posamezno tveganje nastopi povsem samostojno. Za banko je pomembno, da ta tveganja v čim večji meri identificira, jih ustrezno kvantificira in oceni, ali je višina kapitala dovolj velika za pokrivanje potencialnih izgub.

Banke potrebujejo primerne, strukturirane in vodene postopke za spoznavanje, merjenje, nadzor, spremljanje in poročanje o tveganjih. Postopki morajo biti časovno in vrednostno opredeljeni, da omogočajo sprejemanje ažurnih odločitev in ukrepov za omejitev tveganj.

Pristop banke k odločanju o tveganjih mora biti zasnovan na naslednjih elementih (Majič, 2001, str. 2):

- na identifikaciji tveganja - določitev okoliščin, ki lahko povzročijo obraten učinek na banko. Banke morajo imeti uvedene postopke s katerimi analizirajo tveganja in kontrole s katerimi se tveganja upravlja;
- na preučitvi in ovrednotenju tveganja, kar pomeni analiziranje odgovarjajočih informacij za ocenitev možnosti pojava določenega dogodka in njegovega vpliva na velikost morebitne izgube;
- na omejitvi tveganja - poslovodstvo mora določiti, kakšen je še sprejemljiv nivo tveganja na posameznem področju poslovanja. Potrebno je minimizirati možnost pojava dogodka, ki bi povzročil izgubo, ali pa omejiti izgubo, ki bi nastala zaradi pojava tveganja, ali pa je treba tveganje prenesti na drugo osebo;
- na ovrednotenju nadzora - notranji revizor mora opravljati vrednotenje navpičnih kontrol² in preverjati njihovo primernost;
- na tehniki ovrednotenja - za ovrednotenje kontrol naj bi se uporabljal standardni pristop, ki bi sistematično odkrival in ocenjeval slabosti.

4.1 Bančni predpisi na področju tveganj

Od tega kako uspešna je banka pri upravljanju s tveganji je odvisna dobičkonosnost banke in tudi obstoj le-te. Banka mora pri svojem poslovanju tvegati, vendar le do tiste meje, ki ne ogroža njenega poslovanja. Propad ene banke lahko ogrozi obstoj njenih lastnikov, varčevalcev in tudi širšega kroga udeležencev finančnega trga, saj se zamaje zaupanje v ta trg. To je glavni razlog, zakaj je poslovanje bank strogo regulirano. Tudi v Sloveniji bančna zakonodaja omejuje tveganja pri poslovanju s pomočjo predpisov o višini ustanovitvenega kapitala, kapitalsko ustreznostjo, obvezno rezervo... Nadzor nad temi predpisi izvršuje Banka Slovenije z ustreznimi poročili, ki jih morajo poslovne banke dnevno ali kako drugače izpolnjevati.

V Zakonu o bančništvu (2004) je določeno, da mora banka za ugotavljanje, merjenje in upravljanje s tveganji določiti načrt ukrepov obvladovanja tveganj, ki mora vsebovati:

- notranje postopke za ugotavljanje in merjenje tveganj,
- ukrepe za obvladovanje tveganj in notranje postopke za izvajanje teh ukrepov,
- notranje postopke za spremljanje izvajanja ukrepov za obvladovanje tveganj.

² Navpične kontrole so stalne aktivnosti ali periodična posebna ovrednotenja, ki jih običajno izvaja poslovodstvo. Učinkovitost navpičnih kontrol se odraža v odkrivanju nepričakovanih rezultatov izjemnih dogodkov, preiskovanju ozadja dejanj in aktivnosti za izboljšanje stanja. Navpične kontrole so bolj preiskovalne kot preprečevalne narave.

Kot sem že omenila morajo poslovne banke pri svojem poslovanju upoštevati predpise in zakone, ki se nanašajo na njeno poslovanje. Pri tveganju so to predvsem Zakon o bančništvu ter sklepi in predpisi Banke Slovenije. Z vstopom Slovenije v Evropsko unijo pa so slovenske banke na področju tveganj dolžne upoštevati tudi evropske kapitalske usmeritve. Najnovejše evropske kapitalske usmeritve (CAD III)³ naj bi banke v Slovenije začele upoštevati z začetkom leta 2007. Le-te pa predstavljajo implementacijo Baselskega sporazuma II, ki je prilagojen razmeram Evropske unije.

4.1.1 Kapital banke

Banka mora po zakonodaji zagotavljati, da vedno razpolaga z ustreznim kapitalom glede na obseg in vrste storitev, ki jih opravlja, ter glede na tveganja, ki jim je pri svojem opravljanju storitev izpostavljena. Kapital je v Sklepu o kapitalski ustreznosti bank opredeljen kot vsota temeljnega kapitala in dodatnega kapitala I. in II.

Temeljni kapital bank, ki mora predstavljati vsaj 50 odstotkov vsega kapitala, je vsota sledečih postavk:

- vplačani osnovni kapital in kapitalske rezerve, razen na podlagi prednostnih kumulativnih delnic vplačanega osnovnega kapitala in s temi delnicami povezanih kapitalskih rezerv,
- rezerve iz dobička,
- preneseni čisti dobiček preteklih let,
- dobiček tekočega poslovnega leta po odbitku davkov in drugih dajatev, ki bremenijo dobiček, vendar le do 50 odstotkov tega,
- rezervacije za splošna bančna tveganja in druge postavke, ki so po lastnostih enake prej omenjenim.

Pri izračunu temeljnega kapitala se po Zakonu o bančništvu kot odbitne postavke upoštevajo naslednje postavke: lastne delnice, neopredmetena dolgoročna sredstva, prenesena izguba iz prejšnjih let ter izguba tekočega leta in druge postavke, ki so po svojih lastnostih enake prej omenjenim.

Dodatni kapital I. sestavljajo:

- osnovni kapital, vplačan na podlagi kumulativnih prednostnih delnic in kapitalskih rezerv povezanih s temi delnicami,
- podrejeni dolžniški instrumenti,
- druge postavke, ki so po svojih lastnostih enake prej omenjenim.

³ CAD: Capital Adequacy Directive.

Dodatni kapital II. pa sestavlja podrejeni dolg z najmanj dveletnim pogodbenim rokom zapadlosti.

Pri izračunu kapitala se od prej omenjene vsote temeljnega in dodatnega kapitala odštejejo naslednje postavke (Sklep o kapitalski ustreznosti bank in hranilnic, 2004):

- naložbe banke v delnice, poslovne deleže oziroma podrejene dolžniške instrumente drugih bank oziroma drugih finančnih organizacij, v katerih kapitalu je banka udeležena z več kot 10 odstotki,
- naložbe banke v delnice oziroma podrejene dolžniške instrumente drugih bank oziroma drugih finančnih organizacij, ki niso navedene v prejšnji točki v obsegu, ki presega 10 odstotkov kapitala banke izračunanega pred odštetjem postavk iz te in prejšnje točke,
- nelikvidna sredstva (naložbe banke v delnice borze, klirinško depotne družbe (KDD), terjatve iz naslova vplačil v jamstveni sklad pri KDD in druga sredstva, ki jih ni mogoče unovčiti v času, ki je potreben za pravočasno izpolnitev zapadlih denarnih obveznosti).

4.1.2 Kapitalska ustreznost banke

V Sklepu o kapitalski ustreznosti banke je opredeljeno, da morajo banke izračunavati in izpolnjevati kapitalske zahteve za kreditno tveganje iz naslova bančnih postavk, za valutno tveganje, za tveganje spremembe cene blaga iz naslova bančnih postavk ter za ostala tržna tveganja.

V sklepu je tudi določeno, v katerih primerih banki ni treba zagotavljati posebnega kapitala za posamezno vrsto tveganja. Tako banki, katere skupna neto pozicija v tuji valuti ne dosega dveh odstotkov kapitala, ni treba posebej zagotavljati kapitala za valutno tveganje. Nadalje banki tudi ni treba izpolnjevati kapitalskih zahtev za tržna tveganja v primeru, ko sta izpolnjena naslednja pogoja:

- posli trgovanja banke ne presegajo običajno 5 odstotkov in nikoli 6 odstotkov njenega celotnega poslovanja,
- kadar skupna pozicija iz postavk trgovanja banke ne presega običajno tolarske protivrednosti 15 milijonov evrov in nikoli tolarske protivrednosti 20 milijonov evrov.

Ne glede na to, ali banka izpolnjuje omenjena pogoja, lahko Banka Slovenije od nje zahteva izpolnjevanje ustreznega kapitala za tržna tveganja, če so posli trgovanja pomembni z vidika celotnega poslovanja banke (Sklep o kapitalski ustreznosti, 2002).

Banke izračunavajo kazalec kapitalske ustreznosti, ki ga uporabljajo kot enega izmed pomembnih kazalcev varnosti in stabilnosti bančnega poslovanja. Kazalec kapitalske

ustreznosti se izračunava kot razmerje med kapitalom banke in tveganju prilagojeno aktivno banke in mora znašati najmanj osem odstotkov. Tveganju prilagojena aktiva je seštevek knjigovodskih stanj vseh aktivnih bilančni in zunajbilančnih postavk, zmanjšanih za oblikovane posebne rezervacije za te postavke in tehtane po stopnji kreditnih tveganj, ki jih določi Banka Slovenije (Dimovski, Gregorič, 2000, str. 105).

Naj podrobneje predstavim le kapitalske zahteve za kreditno tveganje, ker je to tveganje pri bančnem poslovanju najpomembnejše. Banka mora ugotoviti višino tveganju prilagojene aktive, ki je seštevek posameznih bilančnih postavk, tehtanih s stopnjo kreditnega tveganja. Postavke se tehtajo z odstotki, ki izražajo stopnjo kreditnega tveganja in so prikazani v Tabeli 1.

Tabela 1: Razvrstitev bilančnih postavk glede na stopnjo kreditnega tveganja

Stopnja kreditnega tveganja	Bilančne postavke
0 %	<ul style="list-style-type: none"> - bankovci, kovanci, plemenite kovine, - terjatve do Banke Slovenije (BS) in terjatve zavarovane z vrednostnimi papirji BS, - terjatve do Republike Slovenije (RS) in terjatve zavarovane z vrednostnimi papirji RS s preostalo dospelostjo do enega leta, - terjatve zavarovane z bančnimi vlogami ali s potrdili o vlogah, - terjatve do Evropskih skupnosti (ES) ali terjatve zavarovane s poroštvi ali vrednostnimi papirji, katerih izdajatelj so ES,
20 %	<ul style="list-style-type: none"> - terjatve, zavarovane z drugimi jamstvi RS, - terjatve do Evropske investicijske banke in terjatve, zavarovane z nepreklicno, brezpogojno garancijo ali vrednostnimi papirji te banke, - terjatve do domačih bank ali terjatve zavarovane z jamstvi oziroma bančnimi garancijami ali vrednostnimi papirji teh bank, razen naložb v kapital in drugih naložb z lastnostjo kapitala, - terjatve do prvovrstnih bank držav članic ali prvovrstnih tujih bank in terjatve zavarovane z jamstvi ali vrednostnimi papirji teh bank, razen naložb v delnice in drugih naložb z lastnostjo kapitala, - kratkoročne terjatve do drugih bank in kratkoročne terjatve zavarovane z jamstvi oziroma bančnimi garancijami ali vrednostnimi papirji teh bank, - postavke za denar na poti,
100%	<ul style="list-style-type: none"> - naložbe v osnovna sredstva in zaloge materiala, - naložbe v delnice drugih bank in oseb in druge naložbe z lastnostjo kapitala, ki se ne odštevajo od kapitala banke, - dolgoročne terjatve do bank, ki niso domače banke ali prvovrstne banke, - vse druge terjatve in druga bilančna aktiva, - terjatve, ki so v celoti in polno zavarovane z zastavo nepremičnin.

Vir: Sklep o kapitalski ustreznosti bank in hranilnic, 2002.

Zunajbilančne postavke pa se za razliko od bilančnih postavk najprej razvrstijo v skupine tveganja, zmanjšajo se za oblikovane posebne dolgoročne rezervacije in se pomnožijo z ustreznim konverzijskim faktorjem, ter se šele nato pomnožijo z utežmi za bilančne aktivne postavke. Predvideni konverzijski faktorji so podani v Tabeli 2.

Tabela 2: Konverzijski faktorji zunajbilančnih postavk

Skupine tveganja	Zunajbilančne postavke
zelo nizko tveganje 0%	<ul style="list-style-type: none"> - brezpogojno preklicne neizkoriščene kreditne obveznosti in ostale neizkoriščene kreditne obveznosti s pogodbeno zapadlostjo do vključno enega leta (neizkoriščeni odobreni limiti, neizkoriščeni odobreni krediti, neizkoriščene odobrene kreditne linije), - preklicni akreditivi in druga preklicna jamstva, - izdane oz. potrjene garancije ali drugi zunajbilančni instrumenti, ki so pokriti z denarnimi vlogami,
nizko tveganje 20%	<ul style="list-style-type: none"> - odprti ali potrjeni nepreklicni dokumentarni akreditivi z zapadlostjo do vključno enega leta, za katere obstoji možnost samoporavnave oz. blago, na katero se akreditiv nanaša, služi kot zastava,
srednje tveganje 50%	<ul style="list-style-type: none"> - neizkoriščene kreditne obveznosti s pogodbeno zapadlostjo daljšo od enega leta, ki niso brezpogojno preklicne, - izdana oziroma potrjena jamstva, ki nimajo lastnosti kreditnih substitutov (garancija za resnost ponudbe), garancije za plačilo carinskega dolga in potencialne obveznosti iz naslova upravljanja vzajemnega pokojninskega sklada ali premoženja pokojninske družbe, - odprti ali potrjeni nepreklicni dokumentarni akreditivi, ki jih ni mogoče uvrstiti pod zunaj bilančne postavke z nizkim tveganjem,
Visoko tveganje 100%	<ul style="list-style-type: none"> - izdana oz. potrjena jamstva, ki imajo lastnosti kreditnih substitutov (garancije za zavarovanje plačila, avali, indosamenti na menicah, garancije za vračilo avansa, akcepti), - obveznosti nakupa iz povratnega odkupa, pri katerem kreditno tveganje ostane na banki, - prodaja sredstev z regresom, - druge postavke potencialnih in prevzetih finančnih obveznosti banke.

Vir: Sklep o kapitalski ustreznosti bank in hranilnic, 2002.

4.2 Kreditno tveganje

Kreditno poslovanje predstavlja eno izmed osrednjih dejavnosti banke. Tako je za banko kot tudi za ostale udeležence zelo pomembno, da je to poslovanje pravilno. Tveganje, ki izhaja iz kreditnega poslovanja, predstavlja najpomembnejše tveganje v bankah. Kreditno tveganje pomeni tveganje nastanka izgube, da kreditjemalec ne bo sposoben oziroma ne bo pripravljen poravnati svojih obveznosti do banke.

Kreditno tveganje je po raziskavah *Banke za mednarodne poravnave* najpomembnejše, saj naj bi kar 50-60 odstotkov vseh bančnih problemov, izhajalo iz tega naslova. Drugo najpomembnejše tveganje je operativno tveganje (30-40 odstotkov), tržna tveganja pa so na tretjem mestu z 10 odstotki (Krumberger, 2000, str. 73).

Upravljanje s kreditnim tveganjem mora banka vključiti v splošni poslovni načrt, ki se po podrobnostih loči po posameznih bankah glede na naravo in zapletenost njihovih kreditnih funkcij in portfeljev. Vsem bankam pa je skupno to, da se morajo osredotočiti na odobravanje kreditov, razvrščanje nastalih terjatev, na zavarovanje terjatev, na urejeno dokumentacijo in na oblikovanje ustreznih rezervacij. Za minimizacijo kreditnega tveganja mora vsaka banka urediti ustrezne metode, ki omogočajo pravočasno prepoznavanje obstoječega in potencialnega kreditnega tveganja.

4.2.1 Odobravanje kreditov in razvrščanje bančnih terjatev

Banke spremljajo kreditno tveganje na podlagi meril, ki jih je predpisala Banka Slovenije v Sklepu o razvrstitvi aktivnih bilančnih in zunajbilančnih postavk v bankah in hranilnicah in v Sklepu o veliki izpostavljenosti.

Banka mora razvrstiti aktivne bilančne in zunajbilančne postavke v skupine po tveganosti in oceniti potencialno izgubo iz naslova kreditnega tveganja. Banka razvrsti postavke v skupine glede na oceno o sposobnosti dolžnika izpolnjevati obveznosti do banke ob dospelosti in o kvaliteti zavarovanja.

Banka Slovenije je s Sklepom o razvrstitvi aktivnih bilančnih in zunajbilančnih postavk bank in hranilnic (2002) opredelila *tvegane bilančne postavke* kot »vse dospelosti in nedospelosti kratkoročne in dolgoročne kredite, naložbe v vrednostne papirje in dolgoročne naložbe v kapital, eskontirane menice, terjatve iz izvedenih finančnih instrumentov s katerimi se trguje na trgu, naložbe v naložbene nepremičnine, obračunane obresti, nadomestila in provizije ter terjatve za plačane garancije, avale in druge prevzete obveznosti, vloge pri bankah ter ostale postavke, ki jih je možno razporediti na posameznega dolžnika«.

Medtem ko med *tvegane zunajbilančne postavke* sodijo: izdane garancije, avali, nekriti akreditivi, prevzete nepreklicne obveznosti iz odobrenih kreditov in odobreni neizkoriščeni limiti iz okvirnih kreditov ter druge obveznosti na osnovi katerih lahko pri banki nastane obveznost plačila (Sklep o razvrstitvi aktivnih bilančnih in zunajbilančnih postavk bank in hranilnic, 2002).

Poslovne banke se zavedajo, da se kreditnemu tveganju ne morejo v celoti izogniti, lahko pa ga bistveno zmanjšajo, če poskušajo že na stopnji odobritve kredita, ugotoviti oziroma predvideti kakšne so možnosti za poplačila te terjatve. Banke na podlagi teh ugotovitev, uvrstijo dolžnike v bonitetne skupine in na podlagi teh oblikujejo rezervacije za zavarovanje pred možnimi izgubami iz terjatev, ki so predmet razvrščanja.

V Sloveniji morajo banke pri razvrščanju dolžnikov v bonitetne skupine glede na tveganost njihovega poslovanja upoštevati Zakon o bančništvu in navodila Banke Slovenije. Banke razvrščajo dolžnike v skupine A, B, C, D in E pri tem je bonitetna skupina A ocenjena kot najboljša in bonitetna skupina E kot najslabša. Uvrstitev v določeno skupino mora biti opravljena pred odobritvijo vsakega kredita, oziroma pred sklenitvijo vsakršne pogodbe, ki bi spremenila izpostavljenost banke. Kasneje pa morajo banke redno, najmanj trimesečno ocenjevati celotni kreditni portfelj in opraviti prerazvrstitve. O tem morajo poslovne banke poročati Banki Slovenije, in sicer po stanju na zadnji dan četrtertletja.

Za uvrstitev dolžnikov v bonitetne skupine banke upoštevajo *objektivna* in *subjektivna* merila. Uvrstitev po *objektivnih merilih*, je uvrstitev glede na obdobja oziroma zamude v katerih dolžnik poravnava svoje obveznosti. Pri *subjektivnih merilih* pa se upošteva ocena finančnega položaja posameznega dolžnika, njegove zmožnosti zagotoviti zadostni denarnih pritok za odplačilo dolga v prihodnosti ter vrsto in obseg zavarovanja terjatev do posameznega dolžnika (Komerički, 2004, str. 65-66). Posamezne bonitetne skupine Banka Slovenije opredeljuje na spodaj navedeni način.

Bonitetna skupina A:

- terjatve do Banke Slovenije in Republike Slovenije, terjatve do vlad in centralnih bank držav EEA⁴ in z njimi primerljivih držav OECD⁵,
- terjatve do dolžnikov za katere se ne pričakuje težav s plačevanjem obveznosti in ki plačujejo svoje obveznosti ob dospelosti oziroma izjemoma z zamudo do 15 dni,
- terjatve zavarovane s prvovrstnim zavarovanjem.

Bonitetna skupina B:

- terjatve do dolžnikov, za katere se ocenjuje, da bodo denarni tokovi še zadostovali za redno poravnavanje dospelih obveznosti, toda njihovo finančno stanje je trenutno šibko, ne kaže pa, da bi se v bodoče bistveno poslabšalo,
- dolžniki, ki večkrat poravnajo obveznosti z zamudo do 30 dni, občasno pa tudi z zamudo od 31 do 90 dni.

Bonitetna skupina C:

- terjatve dolžnikov za katere se ocenjuje, da denarni tokovi ne bodo zadostovali za redno poravnavanje dospelih obveznosti,
- dolžniki, ki so izrazito podkapitalizirani,
- dolžnik od katerih banka ne prejema tekočih zadovoljivih informacij ali ustrezne dokumentacije v zvezi s terjatvami, jamstvi in viri za odplačilo terjatev,
- dolžniki, ki večkrat poravnajo svoje obveznosti z zamudo od 31 do 90 dni, občasno pa tudi z zamudo od 91 do 180 dni.

⁴ EEA države vključujejo države EU, Islandijo, Liechtenstein in Norveško.

⁵ Primerljive države OECD: Avstralija, Japonska, Kanada, Nova Zelandija, Švica in ZDA.

Bonitetna skupina D:

- terjatve dolžnikov za katere obstaja velika verjetnost izgube,
- dolžniki, ki so nelikvidni in nesolventni,
- dolžniki, za katere je bil na sodišču vložen predlog začetka prisilne poravnave ali stečaja, ali pa so ti že v stečaju,
- dolžniki, ki večkrat plačujejo obveznosti z zamudo od 91 do 180 dni, občasno pa tudi z zamudo od 181 do 365 dni.

Bonitetna skupina E:

- terjatve dolžnikov za katere se ocenjuje, da ne bodo poplačane,
- terjatve do dolžnikov s sporno pravno podlago.

Uvrstitev terjatev do dolžnikov v bonitetne skupine vpliva tudi na to, kdaj lahko banka vključi obračunane in še ne plačane prihodke od terjatev do dolžnikov v izkaz poslovnega izida. Banka mora v izkaz poslovnega izida vključiti obračunane in še ne plačane prihodke od terjatev do dolžnikov, ki so uvrščeni v bonitetno skupino A in B. Prihodke od terjatev do dolžnikov, ki so razvrščeni v bonitetne skupine C, D in E, pa sme vključiti šele ob plačilu. Prihodki, ki so le obračunani in niso vključeni v izkaz poslovnega izida, se štejejo za izključene. Zneske izključenih prihodkov vodi banka v aktivni bilanci stanja kot terjatev do dolžnika z nasprotno postavko na ustreznih kontih popravkov vrednosti v 100-odstotni velikosti (Komerički, 2004, str. 69-70).

4.2.2 Zavarovanje terjatev

Banka lahko od dolžnikov zahteva, da svoje obveznosti do nje zavaruje. V primeru, da je to zavarovanje prvovrstno, lahko banke uvrščajo to terjatev v bonitetno skupino A do aktiviranja zavarovanja, vendar največ 30 dni po roku za plačilo terjatev.

Med prvovrstna zavarovanja terjatev po Sklepu o razvrstitvi aktivnih bilančnih in zunajbilančnih postavk Banke Slovenije (2002) sodijo:

- bančna vloga, za katero obstaja s pogodbo določena obveznost, da se uporabi za poplačilo terjatev,
- vrednostni papirji Republike Slovenije, Banke Slovenije ter vlad in centralnih bank držav EEA in nekaterih z njimi primerljivih držav OECD,
- nepreklicne garancije na prvi poziv bank, ki so pridobile dovoljenje Banke Slovenije za opravljane bančnih storitev,
- prvovrstni dolžniški vrednostni papirji, s katerimi se trguje na finančnih trgih, pri tem se ne upoštevajo podrejeni in zamenljivi dolžniški vrednostni papirji,
- nepreklicna jamstva Slovenske izvozne družbe,
- jamstva Republike Slovenije.

Glede možnosti zavarovanja terjatev je pomembno spremembo prinesel Sklep o spremembi in dopolnitvi Sklepa o razvrstitvi aktivnih bilančni in zunajbilančnih postavk bank in hranilnic, ki je začel veljati oktobra 2002. Pred to dopolnitvijo so lahko banke terjatve, ki so bile zavarovane z nepremičninami, uvrstile eno bonitetno skupino višje. Za terjatve na podlagi poslov, ki so bili sklenjeni po 1.1.2003 in poslov za katere je bilo zavarovanje pridobljeno po 1.1.2003, pa to ni več mogoče. Sklep tudi določa, da se morajo terjatve, ki so bile na dan 31.12.2002 uvrščene eno bonitetno skupino višje, zaradi zastave nepremičnin, uvrstiti v nižjo bonitetno skupino najkasneje do 31.12.2005.

4.2.3 Oblikovanje bančnih rezervacij in njihov vpliv

Oblikovanje bančnih rezervacij

Banka mora oblikovati rezervacije za bančna tveganja. Te so namenjen kritju morebitnih izgub zaradi tveganj, ki izhajajo iz poslovanja banke. Ko banka oblikuje rezervacije, mora v izkazu poslovnega izida ločeno prikazovati prihodke in odhodke, ki so povezani s povečevanjem oziroma z zmanjševanjem le-teh.

Zakon o bančništvu zavezuje banke k oblikovanju rezervacij glede na tveganja, ki so jim banke izpostavljene pri svojem poslovanju. Po Sklepu o oblikovanju posebnih rezervacij bank in hranilnic je banka dolžna oblikovati posebne rezervacije najmanj v višini enega odstotka zneska terjatve, za tiste terjatve, ki so uvrščene v najvišjo bonitetno skupino, razen za postavke, ki so opredeljene kot netvegane bilančne postavke⁶ in postavke terjatev za obresti in provizije. Tako oblikovane rezervacije so odhodek za posebne rezervacije in jih banka knjiži na posebnem kontu v pasivi bilance stanja. Banke so dolžne oblikovati tudi posebne rezervacije v velikosti ugotovljenih možnih izgub iz naslova terjatev, ki so uvrščene v bonitetne skupine B, C, D in E, in sicer v velikosti 10 odstotkov zneska terjatev uvrščenih v bonitetno skupino B, 25 odstotkov zneska terjatev uvrščenih v bonitetno skupino C, 50 odstotkov zneska terjatev uvrščenih v bonitetno skupino D ter 100 odstotkov zneska terjatev uvrščenih v bonitetno skupino E. Posebne rezervacije za možne izgube, ki jih banka oblikuje za terjatve, se izkazujejo kot odhodek za posebne rezervacije – prevrednotovalne popravke kreditov in terjatev in se knjižijo v obliki popravkov vrednosti nedonosnih terjatev zaradi oslabitve v aktivni bilance stanja. Odhodki za posebne rezervacije se v izkazu poslovnega izida izkažejo v postavki izgube iz danih kreditov in terjatev. Posebne rezervacije za možne izgube, ki jih banka oblikuje za zunajbilančne postavke pa predstavljajo odhodek za oblikovanje posebnih rezervacij bank in se knjižijo na posebnem kontu rezervacij v pasivi bilance stanja (Sklep o oblikovanju posebnih rezervacij bank in hranilnic, 2002, Komerički, 2004, str. 74).

⁶ Med netvegane bilančne postavke po Sklepu o razvrstitvi aktivnih bilančnih in zunajbilančnih postavk bank in hranilnic sodijo: denar v blagajni, stanja na računih pri Banki Slovenije, terjatve do Banke Slovenije in Republike Slovenije, terjatve do Evropskih skupnosti ter opredmetena osnovna sredstva in neopredmetena dolgoročna sredstva.

Vpliv oblikovanja bančnih rezervacij

Banke si bodo prizadevale za čim natančnejše in realnejše razvrščanje dolžnikov, ko se bodo zavedale pomembnosti ustreznega oblikovanja posebnih rezervacij. Zavedati se morajo, da njihovo oblikovanje ni nujno zlo, ki je predpisano, ampak pomemben dejavnik vzdrževanja likvidnosti banke v primeru problemov odplačevanja dolga dolžnikov v prihodnosti.

Za oblikovanje zadostnih rezervacij sta pomembna naslednja dejavnika, in sicer dobiček banke in obdavčenje rezervacij. Posebne rezervacije predstavljajo instrument za uravnavanje velikosti dobička na kratek rok. V primeru, da banka konča poslovno leto z velikim dobičkom, lahko z oblikovanjem dodatnih posebnih rezervacij zmanjša dobiček in s tem osnovo za plačilo davka od dobička. Pri oblikovanju rezervacij, pa morajo biti banke pozorne na velikost rezervacij, ki jih davčne oblasti opredelijo kot davčno priznani odhodek (Komerički, 2004, str. 75-76).

Vse spremembe uvrstitev terjatev v nižje ali višje bonitetne skupine mora banka utemeljiti. Težave pri presojanju ustreznosti posebnih rezervacij izvirajo iz različnih pogledov nadzornih institucij. Tako Banka Slovenije teži k čim večji previdnosti in s tem k oblikovanju višjih rezervacij, medtem ko si davčne oblasti želijo čim višjo osnovo za plačilo davka, torej nižjih rezervacij.

4.2.4 Kreditna dokumentacija

Banke morajo imeti za odobrene terjatve tudi ustrezno dokumentacijo, oziroma morajo voditi tako imenovane kreditne mape, iz katerih morajo biti razvidni podatki o dolžniku, njegovem finančnem stanju in o vsebini kreditnega razmerja. Ustrezna dokumentacija je pomembna v primeru, ko je treba izvesti sanacijo kredita in izterjati terjatve od komitenta.

Banka Slovenije opredeljuje, da morajo kreditne mape vsebovati naslednje elemente:

- osnovne podatke o dolžniku (firma, sedež, število zaposlenih, lastniška struktura, vodstvo, posredne in neposredne kapitalske povezave),
- njegove glavne dolžnike in upnike,
- računovodske izkaze za zadnja tri leta,
- analizo in oceno finančno ekonomskega položaja dolžnika,
- seznam vseh bilančnih in zunajbilančnih terjatev,
- vlogo za odobritev posla in predlog strokovne službe,
- sklep organa pristojnega za odobritev posla ter pogodbo o sklenjenem poslu,
- analitično knjigovodsko evidenco,
- dokazila o zavarovanju ter dokumentacijo o realizaciji zavarovanja...

Banka mora imeti za vodenje kreditnih map izdelana interna navodila, določiti pa mora tudi osebe, ki odgovarjajo za popolnost in celovitost posameznih kreditnih map.

4.2.5 Izpostavljenost do posameznih oseb in oseb v posebnem razmerju z banko

Da bi banka kreditno tveganje čimbolj minimizirala, mora pozornost namenjati tudi izpostavljenosti do posameznih oseb in oseb v posebnem razmerju z banko. »Izpostavljenost banke do posamezne osebe je vsota vseh terjatev do te osebe, vrednosti naložb v vrednostne papirje te osebe in vrednosti kapitalskih deležev banke v tej osebi. Pri izračunu izpostavljenosti se za posamezno osebo štejeta tudi dve ali več oseb, ki so med seboj povezane tako, da za banko predstavljajo eno samo tveganje« (Zakon o bančništvu, 2004). Zakonsko je tudi določeno, da izpostavljenost banke do posamezne osebe ne sme presegati 25 odstotkov kapitala banke. Naj omenim še, da o veliki izpostavljenosti govorimo, ko izpostavljenost do posamezne osebe presega višino desetih odstotkov kapitala banke. V primeru sklenitve posla, ko se izpostavljenost banke do osebe poveča preko desetih odstotkov kapitala banke, mora biti le-ta potrjen s strani nadzornega sveta banke.

Posebno pozornost morajo banke nameniti tudi osebam, ki so v posebnem razmerju z banko. Mednje sodijo: člani uprave in nadzornega sveta banke, prokuristi banke, fizična oseba, ki je lastnik delnic z najmanj petimi odstotki glasovalnih pravic, oziroma pravna oseba z najmanj desetimi odstotki glasovalnih pravic in ožji družinski člani članov uprave, nadzornega sveta in prokuristov banke. Sklenitev posla z osebo v posebnem razmerju z banko mora potrditi nadzorni svet banke.

4.2.6 Deželno in panožno tveganje

S kreditnim tveganjem sta povezana tudi deželno in panožno tveganje. **Deželno tveganje** nastane v primeru mednarodnega kreditiranja in predstavlja za banko tveganje, da kreditojemalec zaradi gospodarskih, političnih ali družbenih značilnosti države iz katere prihaja, ne bo mogel poravnati obveznosti (Jerman, 1998, str. 14). Posebna oblika deželnega tveganja je *transferno tveganje*, ki obstaja, kadar dolžnikova obveznost ni normirana v lokalni valuti (Sklep o razvrstitvi aktivnih bilančni in zunajbilančnih postavk bank in hranilnic, 2002). O **panožnem tveganju** pa lahko govorimo, kadar se celotna panoga sooča z neugodnimi razmerami za poslovanje in je lahko pod vplivom nacionalnega ali svetovnega ekonomskega razvoja.

4.3 Obrestno tveganje

Obrestno tveganje je tveganje, ki mu je banka izpostavljena zaradi neugodnega gibanja obrestne mere pri opravljanju finančnega posredništva. Tovrstno tveganje vpliva na zaslužek banke in tudi na ekonomsko vrednost njenih terjatev, obveznosti in zunajbilančnih instrumentov.

Obrestno tveganje označuje verjetnost izgube vrednosti bančnega neto premoženja zaradi nepričakovanega nihanja obrestnih mer. Neto premoženje kot razlika med vrednostjo vloženih sredstev in vrednostjo obveznosti banke je izpostavljeno različnim poslovnim tveganjem, tudi obrestnemu tveganju, zato mora banka razvijati ustrezne instrumente za upravljanje z obrestnim tveganjem (Dimovski, Gregorič, 2000, str. 18).

Bančna sredstva in vire sredstev lahko glede na obrestno tveganje razdelimo v tri skupine. Prvo skupino predstavljajo *usklajena* sredstva in viri tako po vrednosti in zapadlosti kot po spremenljivosti obrestne mere in zagotavljajo pozitivno obrestno mero. Druga skupina je *variabilna* in obsega tista sredstva in vire, katerih obrestna mera se giblje v skladu s tržnimi pogoji. Zadnja skupino pa predstavljajo sredstva in viri, ki se v določenem obdobju obrestujejo po vnaprej določeni stalni obrestni meri. Obrestno tveganje tako predstavlja neusklajeni del sredstev in virov (Jerman, 1998, str. 17).

Obrestno tveganje vpliva na zaslužek banke, zato je pomembno, da ga banka spremlja in uravnava. Omeji ga lahko na več načinov, in sicer tako:

- da določi mejo izpostavljenosti, z izdelavo sistema merjenja tveganj,
- s postavitvijo meritvenih standardov za vrednotenje,
- z izdelavo postopka poročanja in preverjanja s strani vodstva.

Sistem takšnih ukrepov omogoča jasno postavitev hierarhije pravic in odgovornosti za strategijo in taktiko, določitev dovoljenih instrumentov in aktivnosti ter dovoljen način in cilj njihove uporabe (Majič, 2001, str. 5).

Banka se lahko pred obrestnim tveganjem zavaruje z uporabo instrumentov kot so finančni terminski posli, opcije na finančne instrumente, zamenjava obrestnih mer...

4.4 Tečajno tveganje

Banke del svojega prihodka ustvarijo tudi s pomočjo poslovanja s tujimi valutami. Banke na primer kupijo tujo valuto po določenem tečaju in pričakujejo, da se bo tečaj gibal v dobro banke in jo bodo lahko prodale po višji ceni. Tečajno tveganje je tako rezultat nestanovitnosti deviznih tečajev, ki lahko vplivajo na poslovne rezultate bank.

Da je banka izpostavljena tečajnemu tveganju morata biti izpolnjena dva pogoja:

- neusklajenost med sredstvi in obveznostmi do virov sredstev v posameznih tujih valutah (odprta devizna pozicija),
- nestanovitnost deviznih tečajev, katerih smer in intenzivnost ni mogoče predvideti v naprej.

Upravljanje s tečajnim tveganjem je torej ena od bistvenih sestavin skrbnega in varnega poslovanja bank, ki imajo izpostavljenost v tuji valuti. Banka mora preudarno upravljati s pozicijami v tujih valutah, saj lahko sprememba deviznih tečajev znatno vpliva na njeno finančno pozicijo.

Da bi bilo tečajno tveganje čim manjše je Banka Slovenije izdala priporočila, v katerih priporoča bankam, da razvijejo politike skrbnega in varnega upravljanja s tečajnim tveganjem ter razvijejo postopke za učinkovito spremljanje in nadzor upravljanja s tečajnim tveganje.

4.4.1 Politike upravljanja s tečajnim tveganjem

Banka mora opredeliti svojo politiko upravljanja s tveganji, v kateri mora opredeliti cilje upravljanja, ki opredeljujejo največjo izpostavljenost, ki jo je banka še pripravljena nositi. Največja še dovoljena izpostavljenost mora biti jasno določena, pa tudi zaposleni morajo imeti delegirana pooblastila za trgovanje. Kakšno tečajno tveganje je banka pripravljena prevzemati, je odvisno tudi od obsega prevzetih drugih tveganj (likvidnostnega, kreditnega, obrestnega) in zmožnosti banke za pokrivanje izgub. V svoji politiki mora banka vse prej omenjeno tudi upoštevati.

Svojo izpostavljenost tečajnemu tveganju lahko banka omeji na več načinov. Omejitve se nanašajo na (Priporočila za upravljanje s tečajnim tveganjem v banki, 1998, str. 2):

- določitev tuje valute v kateri je banka lahko izpostavljena,
- največjo izpostavljenost, ki jo je banka pripravljena nositi,
- omejitev poslov preko noči in forward poslov po posameznih valutah...

Najpomembnejše pri obvladovanju tečajnega tveganja je, da je banka sposobna obvladovati posledice sprememb v deviznih tečajih.

4.4.2 Upravljanje in nadzor tečajnega tveganja

Vzpostavljena politika upravljanja s tečajnim tveganjem še ne pomeni, da se le-ta izvaja, zato je potreben nadzor nad upravljanjem s tečajnim tveganjem. Za uspešno upravljanje mora biti v banki vzpostavljen informacijski sistem za spremljanje deviznih pozicij, ki omogoča obvladovanje le-teh. Na uspešnost upravljanja tečajnega tveganja vpliva tudi natančno in pravočasno knjiženje, torej učinkovit sistem računovodstva.

Nadzor nad izvajanjem poslov v tuji valuti lahko banka vrši z vzpostavitvijo kontrolnih mehanizmov. Te lahko delimo na *organizacijske kontrole*, ki vključujejo učinkovito delitev dolžnosti med zaposlenimi, ki sklepajo posle v tuji valuti in *postopkovne kontrole*, ki zagotavljajo, da so transakcije zabeležene in knjižene, da so transakcije pravilno poravnane in da je nepooblaščen trgovanje takoj odkrito in sporočeno poslovodstvu. Vsaka banka mora

pisno v navodilih opredeliti, kako naj bi potekal nadzor nad obvladovanjem tečajnega tveganja (Priporočila za upravljanje s tečajnim tveganjem, 1998).

Pred tečajnim tveganjem se lahko banke najbolje zavarujejo tako, da imajo čim manjšo odprto pozicijo v posamezni valuti. Med zavarovanja pred tečajnim tveganjem pa sodijo tudi izvedeni finančni instrumenti.

4.5 Tehnološko in operativno tveganje

Tehnološko in operativno tveganje je pri nekaterih ekonomistih različno obravnavano. Nekateri predstavljajo tehnološko tveganje v okviru operativnega, drugi omenjajo samo tehnološko tveganje. Zato sem se odločila, da ju predstavim hkrati, saj njun pomen v bančnem poslovanju vse bolj narašča.

4.5.1 Operativno tveganje

Po definiciji Baselskega komiteja za bančni nadzor gre pri operativnem tveganju za tveganje neposredne ali posredne izgube, ki nastane zaradi pomanjkljivosti ali napak pri delovanju procesov, sistemov in ljudi.

Operativno tveganje je moč zaslediti na različnih področjih (Mohorič, 2002, str. 32):

- operativno okolje (procesiranje transakcij, organizacijska struktura, pravno in regulatorno okolje, raven avtomatiziranosti),
- raven strokovnega znanja in usposobljenosti zaposlenih ter vodstva (poznavanje področji delovanja, izkušnje, reševanje problemov, fluktuacija zaposlenih),
- delovni postopki (natančno določeni, zadolžitev različnih oseb za opravljanje nalog, ki so nerazdružljive z vidika varnosti poslovanja, zahtevana dokumentacija, načelo »štirih oči« za preprečevanje in odkrivanje napak, poznavanje postopkov v primeru odkritih napak),
- zanesljivost najetih zunanjih služb in storitev,
- zanesljivost oziroma pravilnost uporabljenih modelov (redno preverjanje pravilnosti delovanja in kontrola ustreznosti rešitev, obstoj kontrolnih mehanizmov),
- spoštovanje načel poštenosti, delovne morale in zaupnosti (obstoj pravilnika o varovanju gradiv zaupne narave in notranjih informacij, poznavanje bontona na delovnem mestu, fizično varovanje prostorov).

Operativno tveganje je, kot sem omenila, mogoče identificirati na različni področjih poslovanja banke. Kot za vsako tveganje, je tudi pri njem pomembno, da se z njim čim učinkoviteje upravlja. Pri tem je pomembno, da je banka pozorna predvsem na dejavnike, ki povečujejo stopnjo operativnega tveganja.

Dejavniki, ki stopnjo operativnega tveganja povečujejo so predvsem sledeči (Mohorič, 2002, str. 33):

- sklepanje, izvrševanje in knjiženje posameznih poslov ni ločeno, kar pomeni, da so te naloge opravljene znotraj enega oddelka ali pa jih opravi celo ena oseba (ni delitve dela na naloge med službo trgovanja (front-office) in zaledno službo (back-office)).
- pomanjkljiva kontrola revizijskih služb: niti notranji niti zunanji revizorji se pretirano ne spotikajo ob očitno kršenje načel nezdržljivosti določenih funkcij v isti osebi,
- pomanjkanje kontrole vodilnih, ki ne priznajo tveganosti poslov in niti ne poznajo izvedenih instrumentov.

Pri operativnem tveganju ne obstaja veliko instrumentov s katerimi bi se le-tega dalo zavarovati, zato je preventiva ključnega pomena. Le-ta pa naj bi bila v bankah vključena v naloge notranje revizije, ki skrbi za postopkovno pravilnost in varnost delovanja, in v naloge notranje kontrole za posamezne oddelke.

Rotovnik v enem izmed svojih člankov navaja, da so v nekaterih razvitih državah zavarovalnice v svoji ponudbi razvile produkte, ki vključujejo zavarovanje operativnega tveganja. Med najbolj popularnimi naj bi bila zavarovanja proti goljufiji, zavarovanja proti računalniški zlorabi, poslovno odškodninska zavarovanja (napačni nasveti vplivnim komitentom o investicijah in podobno), zavarovanja obveznosti vodstvenega kadra... (Rotovnik, 2003, str. 35). Vendar ti zavarovalni produkti dosegajo zelo visoke cene.

Najcenejši so tako še vedno preventivni ukrepi. Notranje kontrole naj bi tako uporabljale predvsem naslednje preventivne ukrepe: načelo štirih oči, natančen opis delovnih postopkov, testiranje novih sistemov, stalno izobraževanje in usposabljanje zaposlenih, pravila o varovanju podatkov, ustrezna delitev in ločitev delovnih nalog, omejen dostop do baz podatkov, fizično varovanje prostorov in pravilnik o vedenju zaposlenih (pooblastila, podpisne pravice, snemanje telefonskih pogovorov trgovcev in upravljavcev portfelja).

4.5.2 Tehnološko tveganje

Ena izmed bistvenih komponent bančnega poslovanja je tudi tehnologija. Banke, ki želijo biti konkurenčne, morajo neprestano vlagati v tehnologijo, saj le-ta predstavlja ključ do novih storitev in s tem novih komitentov. Vsaka naložba predstavlja določeno stopnjo tveganja in tehnološko tveganje je tveganje nerealizacije pričakovanega povečanja prihodkov in znižanja določenih stroškov z uvedbo tehnoloških izboljšav v poslovanje.

4.6 Likvidnostno tveganje

Likvidnost je razpolaganje s sredstvi oziroma zagotavljanje sredstev za poravnavanje obveznosti ob njihovi dospelosti. Te obveznosti se običajno poravnajo z denarnimi pritoki, hitro unovčljivimi sredstvi in izposojenimi sredstvi. Likvidnostno tveganje torej pomeni, da banka ne bo sposobna v vsakem trenutku poravnati svojih obveznosti. To pomeni, da deponentom ob zapadlosti ne bo mogla izplačati sredstev, ki so jih ti vložili v banko, ne bo pa tudi mogla izpolniti svojih obvez, ki jih je dala v preteklosti. Likvidnostno tveganje je tveganje, ki nastane zaradi neuskklajenosti med dospelostjo sredstev in njihovimi viri. Bolj ko so tokovi sredstev, obveznosti do virov sredstev in zunajbilančnih postavk neuskklajeni, večje je tveganje nelikvidnosti.

Upravljanje z likvidnostjo in z njo povezanim tveganjem je bistvena sestavina skrbnega in varnega poslovanja banke, saj je od likvidnosti odvisno vsakodnevno preživetje banke. Za uspešno upravljanje je potrebno ustrezno načrtovanje denarnih odtokov iz banke in tudi denarnih pritokov.

Zakon o bančništvu (2004) bankam nalaga, da morajo za zavarovanje pred likvidnostnim tveganjem oblikovati in izvajati politiko rednega upravljanja z likvidnostjo, ki obsega :

- načrtovanje pričakovanih znanih in morebitnih denarnih odtokov in zadostnih denarnih pritokov zanje,
- redno spremljanje likvidnosti,
- sprejemanje ustreznih ukrepov za preprečitev oziroma odpravo vzrokov nelikvidnosti.

Banke se morajo kot pri ostalih tveganjih osredotočiti predvsem na dejavnike, ki povečujejo likvidnostno tveganje in jih v čim večji meri minimizirati. Ti dejavniki so (Majič, 2001, str. 5):

- napačno vodenje makroekonomije ali splošno stanje ekonomske negotovosti v državi,
- padec zaupanja v bančni sistem ali banko,
- odvisnost od enega trga ali majhnega števila deponentov,
- prekomerno kratkoročno najemanje ali dolgoročno posojanje sredstev.

Likvidnostno tveganje lahko banka omeji na več načinov. Najbolj pomembni izmed njih so naslednji (Priporočila za upravljanje z likvidnostjo v bankah, 1998):

- spremljanje časovne usklajenosti sredstev in njihovih virov,
- vzdrževanje zadostne količine likvidnih sredstev,
- viri sredstev morajo biti čimbolj raznoliki in razpršeni med različne deponente,
- minimiziranje odvisnosti od najema kreditov na medbančnem trgu,
- možnost finančne pomoči s strani povezanih oseb,
- možnost črpanja kreditnih linij centralne banke v primeru likvidnostnih težav.

Banka Slovenije je kot nadzorni organ predpisala, da morajo banke dnevno poročati o količniku likvidnosti, ki kaže razmerje med naložbami in obveznostmi banke. Količnik likvidnosti mora biti najmanj 1 tako za tolarški del kot za devizni del. Banke izračunavajo količnik za obveznosti in sredstva do 30 dni, od 30 do 180 dni in nad 180 dni. V te razrede so postavke razvrščene glede na preostalo zapadlost. Vsak izmed razredov je ločen tudi na tolarški in devizni del.

Za zavarovanje naložb komitentov, ohranitev zaupanja komitentov do banke in zmožnosti izplačila obveznosti mora imeti banka oblikovane rezerve, ki so sestavljene iz *likvidnostnih rezerv, obvezne rezerve* in *presežnih rezerv*. Likvidnostne rezerve določijo banke same v skladu s politiko poslovanja med tem, ko velikost obvezne rezerve predpiše centralna banka. »Obvezna rezerva je namenjena manjšanju multiplikacije kreditov in denarja poslovnih bank, vplivanju na kreditno sposobnost poslovnih bank in s tem količino knjižnega denarja, večanju solventnosti poslovnih bank, predstavlja sredstva, ki jih centralna banka posoja državi, jih sama potroši po navodilih države ali pa jih znova nameni kreditiranju poslovnih bank« (Ribnikar, 1992 str. 83-86).

Obvezna rezerva se izračunava kot določen odstotek za obveznosti, in sicer glede na ročnost. Osnova za obvezno rezervo zajema vloge tako tolarške kot v tujem denarju (vezane, na vpogled, prejeta posojila), repo posle in sredstva pridobljena z izdajo tolarških dolžniških vrednostnih papirjev in dolžniški vrednostih papirjev v tujem denarju. V osnovo za izračun obvezne rezerve se ne vključujejo obveznosti do institucij, ki so same obveznice za obvezno rezervo in obveznosti do Banke Slovenije. Banka mora imeti znesek izračunane obvezne rezerve skozi izpolnjevano obdobje v povprečju na poravnalnem računu pri Banki Slovenije. V primeru neizpolnjevanja jo doleti denarna kazen s strani Banke Slovenije.

Stopnja za izračun obvezne rezerve se je nedavno spremenila, in sicer je Banka Slovenije znižala stopnjo obvezne rezerve za tolarške obveznosti do 90 dni s 4,5 odstotka na 2 odstotka. Tako stopnja obvezne rezerva za vse obveznosti z ročnostjo do dveh let po novem znaša dva odstotka. Stopnja za obveznosti nad dve leti pa ostaja nič odstotkov. Znižanje obvezne rezerve morajo banke obvezno nadomestiti z dolgoročnim depozitom pri Banki Slovenije (Sklep o obvezni rezervi, 2005).

Uspešno uravnavanje likvidnosti na kratek rok zahteva uravnavanje denarnih sredstev v banki, med tem ko na dolgi rok zahteva tudi analiziranje nastalih likvidnostih razmikov in ustrezno planiranje likvidnosti.

4.7 Tržno tveganje

Tudi pri tržnem tveganju prihaja do razhajanj med ekonomisti, saj nekateri med tržna tveganja uvrščajo tudi obrestno tveganje in tveganje deviznih tečajev. Ti dve vrsti tveganj sta bili že predhodno predstavljeni.

Tržno tveganje lahko opredelimo kot izpostavljenost posledicam sprememb tržnih cen sredstev, ki so predmet trgovanja. Cene se lahko zelo hitro spreminjajo in povzročijo znatne izgube ali dobičke. Trgovanje s tržnimi sredstvi v banki postaja vse pomembnejši del aktivnosti. Med tržna sredstva uvrščamo dolžniške vrednostne papirje, lastniške vrednostne papirje, drage kovine, zavarovanja sredstev (npr. hipoteke) in izvedene finančne instrumente⁷.

V Sklepu o kapitalski ustreznosti bank in hranilnic je tržno tveganje razdeljeno na štiri dele:

- pozicijsko tveganje,
- tveganje neizpolnitve nasprotne stranke,
- tveganje spremembe cene blaga,
- tveganje preseganja velikih izpostavljenosti na podlagi trgovanja.

Pozicijsko tveganje predstavlja tveganje izgube, ki nastane zaradi spremembe tržnih tečajev obveznic, delnic ali izvedenih finančnih instrumentov.

Tveganje neizpolnitve nasprotne stranke nastopi pri postavkah trgovanja, v primeru poslov, ki še niso dokončno poravnani, in se nanašajo na nasprotno stranko v poslu in ne na izdajatelja vrednostnega papirja, ki je predmet posla. Tveganje neizpolnitve nasprotne stranke lahko razdelimo na dva dela, in sicer na tveganje poravnave in tveganje nasprotne stranke. Tveganje poravnave nastopi, ko nasprotna stranka v poslu zamuja s poravnavo, tveganje nasprotne strani pa obstaja pri vseh poslih, ki še niso dokončno poravnani (Sklep o kapitalski ustreznosti bank in hranilnic, 2002).

Tveganje spremembe cene blaga, vključuje blago kot so drage kovine in izvedeni ter drugi finančni instrumenti, ki se nanašajo na blago.

Kot je bilo že omenjeno pri kreditnem tveganju v točki 4.2.6, lahko o veliki izpostavljenosti govorimo, ko izpostavljenost banke do posamezne osebe presega višino desetih odstotkov kapitala banke. Pri tržnem tveganju se izpostavljenost nanaša le na postavke trgovanja.

Na tržno tveganje poleg nestalnih cen vpliva tudi splošna plačilna nesposobnost na trgih. Velikost tržnega tveganja pa je odvisna tudi od velikosti in sestave tržnega portfelja banke. Splošno velja, da naložbe v obveznice prinašajo manjše tržno tveganje kot naložbe v delnice ali izvedene finančne instrumente. Prav tako tudi velja, da je portfelj, ki je sestavljen iz bolj raznovrstnih finančnih instrumentov, manj tveganj kot portfelj, ki je manj raznovrsten.

Tako kot ostala tveganja lahko tudi tržno tveganje zmanjšamo z dobro organizacijo nadzora. V primeru, da le-ta ne funkcioniira, pa se izpostavljenost banke tržnemu tveganju dodatno poveča. Banka lahko obseg tveganja omeji z vzpostavitvijo limitov npr. za vsako posamezno vrsto vrednostnih papirjev, ki jo sestavljajo papirji s podobnimi lastnostmi, in sicer po: tipu instrumenta, sedežu izdajatelja in vrsti izdajatelja. Limite banka postavi predvsem ob upoštevanju bonitete izdajatelja in likvidnosti vrednostnega papirja.

⁷ Med najpogostejše izvedene finančne instrumente uvrščamo finančne terminske pogodbe (futures), valutne terminske posle (forwards), opcije in zamenjave (swaps).

4.8 Baselski standardi

Kot je bilo omenjeno je bančništvo ena izmed najbolj reguliranih gospodarskih panog na svetu. Mejniki pri usklajevanju predpisov o kapitalu in kapitalski ustreznosti je leta 1988 postavil Baselski odbor za bančni nadzor, ki je s svojim kapitalskim sporazumom natančno definiral način ugotavljanja kapitalne ustreznosti bank.

Odbor si je pri snovanju Baselskih standardov prizadeval za dva cilja (Borak, 1997, str. 9):

- standardi naj bi služili krepitvi, trdnosti in stabilnosti mednarodnega bančništva;
- standardi naj bi bili pošteni in bi z visoko stopnjo poenotenosti veljali za vse banke iz različnih držav, ter s tem zmanjševali izvore konkurenčne neenakopravnosti med mednarodnimi bankami.

Sporazum je sčasoma začel predstavljati oviro, saj so bile banke prisiljene vzdrževati takšen nivo kapitala, ki ni imel nobene zveze z njihovim dejanskim ekonomskim tveganjem. V bančni praksi so se v teh letih pojavili tudi številni novi produkti in storitve, ki so seboj prinesli nova bančna tveganja in spremembe obstoječih.

Baselski odbor za bančni nadzor je tako v letu 1999 izdal predlog nove kapitalne sheme za merjenje kapitalne ustreznosti bank, ki naj bi nadomestila sporazum iz leta 1988. Le-ta je bil prva različica. Druga različica oziroma tako imenovani Basel II se je oblikoval od prvega posvetovalnega dokumenta leta 1999, pa vse do junija 2004, ko je izšel četrti in hkrati dokončni dokument za Basel II.

Nova kapitalna ureditev temelji na treh, tesno povezanih stebrih:

1. Minimalne kapitalne zahteve

Predstavlja osrednji steber nove kapitalne ureditve in v njem je predstavljen način ugotavljanja minimalnih kapitalnih zahtev, ki naj bi bile po spremenjeni metodologiji bolj občutljive na različne stopnje kreditnega tveganja v bankah in bolj prilagojene dejanski situaciji na finančnih trgih. Sprememba se nanaša predvsem na vključitev (poleg že obstoječih kapitalnih zahtev za kreditno in tržna tveganja) kapitalnih zahtev za operativno tveganje.

2. Regulativni nadzor

Glavno sporočilo drugega stebra je, da lahko nadzorniki naložijo bankam višje kapitalne zahteve od minimalno določenih, če menijo, da je njihovo poslovanje preveč tvegano.

3. Tržna disciplina

V tretjem stebri so opredeljene zahteve po razkritju določenih podatkov in informacij o poslovanju s strani bank. Zaradi razkrivanja podatkov naj bi tako banke že v izhodišču imele večji interes poslovati varneje, pregledneje in s primerno kapitalno podlago.

Nov kapitalski sporazum naj bi na splošno prinesel predvsem naslednje posledice (Rubin, 2002, str. 42):

- ◆ nivo regulatornega kapitala naj bi bil bliže dejanskemu ekonomskemu tveganju bank,
- ◆ kapital v posameznih bankah in med njimi naj bi se prerazporedil glede na tveganost njihovega poslovanja,
- ◆ agregatna raven kapitala v bančnih sistemih naj ne bi padla pod obstoječo raven,
- ◆ procesi obvladovanja tveganj v bankah naj bi se priznavali v večji meri kot doslej,
- ◆ spodbude za kapitalsko arbitražo naj bi se zmanjšale.

Spremenjen kapitalski sporazum predstavlja velik korak naprej na področju reguliranja in nadziranja kapitalske ustreznosti v bankah, vendar sproža številna vprašanja in pomisleke, ki se vežejo na vse tri stebre nove kapitalske ureditve. Naletel je tudi na kritike, ki mu očitajo koncentracijo tveganj v slabših bankah in zmanjševanje ravni rezervacij pod minimalno.

Največji problem za banke in njihove nadzornike pa bo praktična uveljavitev kapitalskih pravil, to bo predvidoma leta 2006. Banke se bodo morale soočiti s številnimi problemi, ki izhajajo iz njihovih notranjih slabosti in pomanjkljivosti, če bodo hotele izkoristiti priložnosti, ki jih ponuja baselski kapitalski sporazum. Dejstvo, ki obstaja je, da bodo nova kapitalska pravila precej bolj kompleksna od sedaj uveljavljenih. Večja kompleksnost pa ne sme zamegliti osnovnega namena, ki je krepitev kreditne kulture in izboljšanje upravljanja z vsemi tveganji v bankah. Z vsem tem se bodo srečale tudi slovenske banke in Banka Slovenije kot njihov nadzornik (Rubin, 2002, str. 44).

Naj omenim še novo evropsko kapitalsko usmeritev (CAD III), ki je za našo državo zavezujoča z vstopom Slovenije v Evropsko unijo. Nova kapitalska usmeritev bo od Banke Slovenije kot regulatorja in nadzornika slovenskega bančnega sektorja zahtevala celovite spremembe na področju bančnih predpisov, od vodstev bank pa številne strateške odločitve, povezane s pravočasno pripravo na zelo obsežna in kompleksna nova kapitalska pravila. Ena izmed novosti CAD III je tudi ta, da po novem ne opredeljuje več količnika kapitalske ustreznosti. Tako se bo v okviru kapitalske ustreznosti banke ugotavljalo le, ali ima banka dovolj velik kapital za pokrivanje izgub iz naslova tveganj, ki jim je izpostavljena pri svojem poslovanju (Ogrinc, Rotovnik, 2004, str. 41-52).

5 REVIDIRANJE BANČNIH TVEGANJ

Z dejavnostjo bank je povezanih kar nekaj vrst tveganj, ki so bila opredeljena v prejšnjem poglavju. Le-ta sicer niso značilna samo za bančništvo, vendar pomembno vplivajo na poslovanje bank. Razumevanje in poznavanje bančnih tveganj je temeljnega pomena za uspešno upravljanje in nadzorovanje le-teh.

Z bančnimi tveganji se pri svojem delu srečata tako notranji kot tudi zunanji revizor. Naloga notranjega revizorja je, da pomaga organizaciji pri ravnanju s tveganji, s prepoznavanjem in ovrednotenjem pomembnih izpostavljenosti tveganjem, s prispevanjem k izboljševanju ureditve ravnanja s tveganji in obvladovanju tveganj ter s spremljanjem in ovrednotenjem uspešnosti ureditve ravnanja s tveganji.

Zunanji revizor mora preden se loti revidiranja bančnih tveganj, presoditi katere vrste tveganj so za banko ključnega pomena. Le-tem mora posvetiti večjo pozornost, ostalim tveganjem, katerim pripiše manjšo pomembnost pri poslovanju banke, pa nameni sorazmerno manj pozornosti.

O tveganjih mora zunanji revizor poročati Banki Slovenije, kot je opredeljeno v Sklepu o najmanjšem obsegu ter vsebini revizijskega pregleda in revizorjevega poročila. Revizor mora poročati o izpolnjevanju pravil o obvladovanju tveganj. K posameznim pregledom po vrstah tveganj mora podati vsaj kratek opis posamezne vrste tveganja, mnenje o obvladovanju posamezne vrste tveganja, pomanjkljivosti po posameznih vrstah tveganj, mnenje o ustreznosti delovanja notranjih kontrol, pojasnila glede izpolnjevanja priporočil iz preteklih let in priporočila za izboljšanje postopkov obvladovanja posameznih vrst tveganj. Dodatek k sklepu o revizorjevem najmanjšem obsegu ter vsebini revizijskega pregleda od revizorja zahteva, da izpolni vprašalnik o tveganjih, v katerem mora posamezno vrsto tveganja natančno oceniti.

Naj naštejemo nekaj splošnih vprašanj iz tega vprašalnika, ki se nanašajo na vsa tveganja (Sklep o najmanjšem obsegu ter vsebini revizijskega pregleda in revizorjevega poročila, 2002):

- ali ima banka sprejeto politiko upravljanja s tveganji,
- ali ima banka izdelane ustrezne notranje postopke za ugotavljanje in merjenje tveganj,
- ali ima banka ustrezen načrt ukrepov za obvladovanje tveganj in notranje postopke za izvajanje teh ukrepov,
- ali ima banka ustrezne notranje postopke za spremljanje izvajanja ukrepov za obvladovanje tveganj.

5.1 Kreditno tveganje

Kreditno poslovanje predstavlja eno izmed osrednjih dejavnosti banke, zato je pravilnost poslovanja toliko bolj pomembna. Za izvajanje kreditne funkcije je nujno potrebna ustrezna kreditna politika, ustrezni postopki za odobravanje kreditov in njihovo upravljanje ter primerna kreditna dokumentacija. Z vsem tem se pri nadzoru poslovanja srečajo tudi notranji revizorji, ki si pri svojem delu postavijo določene cilje.

Pomembna cilja pri tem sta (Kerec, 2000, str. 26):

- presoditi pravilnost izvajanja kreditne dejavnosti z vidika upravljanja in vodenja, informiranja in izvajanja ter
- svetovati oziroma predlagati ukrepe za odpravo nepravilnosti in izboljšanje kreditnega poslovanja.

Pri svojem delu se mora notranji revizor osredotočiti na to, ali ima banka vpeljana primerno politiko in postopke za ocenjevanje kakovosti terjatev ter zadostnosti rezervacij za primer kreditnih izgub, kakšna je koncentracija tveganj, velikost izpostavljenosti, kako so postavljeni limiti za omejevanje izpostavljenosti posameznim kreditojemalcem ali skupinam povezanih kreditojemalcev.

Zunanji revizor pri revidiranju kreditnega tveganja ne sodi o tem, kakšna je kreditna usmeritev banke, temveč se mora prepričati, ali je banka sprejela razumno ureditev za ravnanje s to vrsto tveganja.

V zvezi s kreditnim tveganjem se revizor samostojno odloči za obseg pregledane aktive, pri tem pa mora za potrebe Banke Slovenije opisati razloge za izbran vzorec in sistem izbire komitentov, ki jih je pregledal. Poleg pravnih oseb mora revizor pregledati tudi izpostavljenost do desetih največjih fizičnih oseb. Posebno pozornost mora posvetiti tudi izpostavljenosti banke do skupine povezanih komitentov.

Dejstva in okoliščine, ki jih mora revizor preučiti so naslednja (Jerman, 1998, str. 78):

- izpostavljenost kreditnemu tveganju (posameznemu komitentu, skupini komitentov, posamezni državi),
- število kreditojemalcev, ki so v stečaju, vrednost neodplačanih posojil, pogostost prekoračitev kreditnih limitov,
- naraščaje višine zapadlih neplačanih terjatev iz naslova glavnice in obresti,
- prekoračitev obsega poslov, ki jih opravi posamezen kreditni referent tako z vidika veljavnosti kot odobritve,
- obstoj nepravilne vrednosti pomembnih prejetih zavarovanj za kredite,
- primerna ali pomanjkljiva urejenost kreditnih map.

Revizorji si pri revidiranju kreditnega tveganja v veliki meri poslužujejo postopkov in analize podatkov o bančnih komitentih. Mednje sodijo potrjevanje stanj terjatev do banke s strani komitentov na dan 31. december (IOP-obrazec) in usklajevanje morebitnih razlik, analize pokritja terjatev s prejetimi zavarovanji, analize seznamov tožb, ki jih je banka sprožila ali pa so bile sprožene proti banki in analize finančnih informacij o dolžniku in gibanju njegovih obveznosti do banke v letu.

Banka Slovenije kot je bilo že omenjeno, nalaga revizorjem, da morajo izpolniti vprašalnik glede kreditnega tveganja. Naj naštejemo samo nekaj najpomembnejših vprašanj, ki se

nanašajo samo na to vrsto tveganja (Sklep o najmanjšem obsegu ter vsebini revizijskega pregleda in revizorjevega poročila, 2002):

- ali banka pred odobritvijo vsakega kredita oceni dolžnikovo sposobnost izpolnjevanja obveznosti do banke in kvaliteto zavarovanj,
- ali banka presega največjo dopustno izpostavljenost do posamezne osebe,
- ali ima banka veliko izpostavljenost do posamezne osebe,
- ali nadzorni svet izdaja predhodna soglasja za velike izpostavljenosti,
- ali vsota vseh velikih izpostavljenosti presega omejitve 800 odstotkov kapitala,
- ali je banka posredno ali neposredno kreditirala in dajala jamstva za nakup lastnih delnic in delnic družb, v katerih kapitalu je banka udeležena z najmanj 20 odstotnim deležem,
- ali je imela banka oblikovane zadostne rezervacije za kreditna tveganja,
- ali poteka odobravanje kreditov posamezni osebi v eni organizacijski enoti banke,
- ali ima banka ločeno bonitetno službo od kreditne službe,
- ali je zagotovljen celovit pregled nad kreditno funkcijo banke,
- ali ima banka izdelana ustrezna pisna navodila o postopkih na področju kreditiranja,
- ali vodi ustrezne postopke izterjave zapadlih obveznosti,
- ali vodi ustrezno politiko odpisovanja terjatev,
- ali banka ustrezno vodi zunajbilančno evidenco o instrumentih, prejetih za zavarovanje terjatev in obveznosti.

Poleg vprašanj morajo revizorji v dodatku pripraviti tudi gibanje posebnih rezervacij in odpisov po vrstah terjatev in naložb ter gibanje zapadlih, neplačanih terjatev.

5.2 Obrestno tveganje

Zunanji revizor pri obrestnem tveganju izrazi zanimanje predvsem za to, kako se obresti obračunavajo, kako in kdaj se izplačujejo, na kakšen način se obračunavajo razmejene obresti in na katere konte se knjižijo, kako se preverjajo izračunane obresti. Zanima ga tudi, delež sredstev in obveznosti do virov sredstev, ki so obrestovani s fiksno obrestno mero. Posebno pozornost namenja zamudnim obrestim za neplačane zapadle terjatve, po kakšni stopnji se le-te obračunavajo, kdaj so knjižene... Pri obrestnih merah, ki se spreminjajo trimesečno, šestmesečno in so vezane na različne LIBOR-je, revizor preverja, ali se le-te spreminjajo in na kakšen način so vzpostavljeni kontrolni mehanizmi.

Za potrebe Banke Slovenije mora revizor poleg splošnih vprašanj odgovoriti še na vprašanje, ki se nanaša na to ali banka ustrezno usklajuje svoje naložbe s svojimi obveznostmi, zaradi izpostavljenosti tveganjem morebitnih izgub, ki izhajajo iz spremembe obrestnih mer.

Banka Slovenije zahteva tudi poročilo o izpostavljenosti obrestnemu tveganju v katerem so bilančne postavke ločene na obrestovane in neobrestovane postavke. Obrestovane postavke so

nadalje razdeljene po obdobjih, ko lahko banka spremeni obrestne mere. Ta razdelitev je sledeča: bilančne postavke na vpogled, do 1 meseca, od 1-3 mesecev, od 3 do 12 mesecev, od 1-5 let in nad pet let. Izpostavljenost se izračuna kot razlika med aktivnimi in pasivnimi bilančnimi postavkami.

Notranji revizor posveča pozornost predvsem notranjim kontrolam, ki se nanašajo na obrestne mere, da le-te kar najbolj funkcionirajo. Poslovodstvu pa svetuje, kako upravljati z obrestim tveganjem in na kakšen način naj vzpostavijo primerno politiko obvladovanja obrestih mer.

5.3 Tečajno tveganje

Naloga notranje revizije pri upravljanju in nadzoru tečajnega tveganja je, da ima nadzor nad delovanjem kontrolnih mehanizmov in da zagotavlja skladnost upravljanja s tečajnim tveganjem s sprejetimi politikami v banki.

Banka Slovenije je za upravljanje s tečajnim tveganjem v bankah izdala priporočilo v katerem opredeljuje tudi namen notranje revizije na tem področju. Notranja revizija tako pregleduje vsa področja v tuji valuti z namenom (Priporočila za upravljanje s tečajnim tveganjem, 1998, str. 5):

- zagotoviti izvajanje politik in postopkov upravljanja s tečajnim tveganjem (spoštovanje omejitev, pooblastil),
- zagotoviti učinkovit nadzor poslovodstva nad pozicijami v tujih valutah,
- preverjati ustreznost, točnost in pravočasnost poročil poslovodstva o upravljanju s tečajnim tveganjem,
- zagotoviti skladnost tehnik in instrumentov pokrivanja s politikami, strategijami in postopki upravljanja s tečajnim tveganjem,
- zagotoviti, da so zaposleni na področju upravljanja s tečajnim tveganjem pravočasno in popolno seznanjeni s politikami in omejitvami ter imajo potrebno znanje za učinkovito odločanje v skladu s sprejetimi politikami.

Zunanji revizor mora pridobiti mnenje o politiki, ki je vpeljana na področju zapiranja odprtih pozicij, o tem ali so postavljeni limiti o izpostavljenosti v posamezni valuti in ali so bili le-ti izpolnjeni. Pozornost namenja tudi temu, ali so tečajne razlike ustrezno knjižene.

Banki Slovenije mora zunanji revizor pojasniti način obvladovanja tečajnih tveganj. Preveriti mora izpostavljenost banke tečajnemu tveganju. Le-to se prikaže v tabeli, kjer so bilančne postavke razdeljene po valutah (EUR, USD in ostale valute) v tolarski protivrednosti tako za terjatve kot obveznosti. Posebej so razdeljene tudi bilančne postavke, ki so vezane na valutno klavzulo. Izpostavljenosti tečajnemu tveganju se izračuna kot razlika med aktivo in pasivo.

Poleg splošnih vprašanj, naj bi revizor podal odgovore za potrebe Banke Slovenije tudi o tem, ali banke ustrezno usklajujejo svoje naložbe s svojimi obveznostmi zaradi izpostavljenosti tveganjem morebitnih izgub zaradi spremembe tečajev tujih valut in ali so pristojnosti glede obsega poslov povezanih s tečajnim tveganje urejene z ustreznimi akti.

5.4 Tehnološko in operativno tveganje

Pri revidiranju tehnološkega tveganja se mora revizor osredotočiti na to, ali uporabljena tehnologija zadostuje načelom varnosti, ali deluje pravilno in zadovoljuje potrebe uporabnika. Pri računalniški programih mora preveriti, ali je na voljo vsa potrebna dokumentacija in ali je ta ustrezna, razumljiva in popolna. Preverja se tudi funkcionalnost računalniških programov. Pri tem ga zanima, ali ustreza pisnim zahtevam uporabnika glede nabave, razvoja ali dopolnitve računalniške opreme. Pri uporabnikih tudi preverja, kako se računalniški programi uporabljajo.

Dejstva in okoliščine, katerim naj bi revizor pri tej vrsti tveganja namenil več pozornosti so (Jerman, 1998, str. 85):

- tveganje, da nastanejo izgube zaradi napake, nepravilnosti, prevare, neustreznega razvoja in vzdrževanja informacijske tehnologije, neprimerne dodatne opreme, neavtoriziranega pristopa k zaupnim podatkom,
- neustrezni postopki računalniške zaščite,
- pomembne systemske napake v zadnjem času in ali jih je banka uspela odpraviti,
- obstoj načrta vzpostavitve prvotnega stanja v primeru, da pride do uničenja podatkovne baze.

Posebno pozornost posveti revizor tudi presojanju varnosti računalniške opreme in računalniških programov. Pri tem ugotavlja način varovanja računalniške opreme in programov, pa tudi podatkov in dostopa do njih. Spoznava kakšni kontrolni mehanizmi zagotavljajo varovanje računalniške opreme in programov, kako je urejen dostop do programov in podatkov, kdo odloča o izdajanju pooblastil za dostop do programov in podatkov ter kakšne so kontrole preprečevanja nedovoljenega vstopa (Kerec, 2000, str. 30).

5.5 Likvidnostno tveganje

Neodvisna notranja revizija je bistven element za upravljanje in nadzor programa upravljanja z likvidnostjo banke. Njena naloga je zagotavljanje skladnosti upravljanja z likvidnostjo s sprejetimi politikami in postopki.

Notranja revizija mora naključno preverjati vse vidike upravljanja z likvidnostjo z namenom (Priporočila za upravljanje z likvidnostjo v bankah, 1998, str. 4-5):

- zagotoviti izvajanje politik in postopkov likvidnosti ter zagotavljanja virov sredstev,

- zagotoviti učinkovite kontrole pri upravljanju z likvidnostjo,
- preverjati ustreznost, točnost in pravočasnost poročil poslovodstvu ter
- zagotoviti, da zaposleni, ki upravljajo z likvidnostjo, razumejo politike likvidnosti in zagotavljanja virov sredstev ter imajo potrebno znanje za učinkovito odločanje, ki je skladno s sprejetimi politikami likvidnosti in zagotavljanja virov sredstev.

Pri likvidnostnem tveganju mora biti revizor ponovno pozoren predvsem na način obvladovanja tveganja, pri tem pa mora upoštevati strukturo sredstev in obveznosti do virov sredstev. Pri strukturi sredstev in obveznosti do virov sredstev se osredotoča na ročnost, koncentracijo depozitov in dospelost depozitov.

Dejstva in okoliščine, ki jih mora revizor preučiti so sledeča (Jerman, 1998, str. 81):

- obstoj bančnih poslov, ki prinašajo negativni denarni tok ali minimalne dobičke,
- ali so likvidnostne potrebe sestavni del dolgoročnih planov,
- odvisnost banke od nekaterih velikih deponentov in ali gre za povezane stranke,
- obstoj težav banke pri izpolnjevanju deviznega minimuma in obvezne rezerve,
- prikaz kratkoročne neuskklajenosti z ustreznimi kazalci.

Tudi za to vrsto tveganja mora revizor podati odgovore na vprašanja, ki jih postavlja Banka Slovenije. Poleg že prej omenjenih splošnih vprašanj, ki se nanašajo na vsa tveganja, se pojavijo še naslednja (Sklep o najmanjšem obsegu ter vsebini revizijskega pregleda in revizorjevega poročila, 2002):

- ali je banka dnevno vse leto izračunavala količnik likvidnosti sredstev,
- ali je banka dosegala ustrezne količnike likvidnosti,
- ali banka ustrezno načrtuje in usklajuje pritoke in odtoke likvidnih sredstev in s tem poizkuša preprečiti njihove neuskklajenosti,
- ali ima banka visoko koncentracijo depozitov,
- ali je bila razpršenost v revidiranem letu ustrezna,
- ali je banka izpolnjevala obvezno rezervo,
- ali je banka črpala likvidnostne kredite pri Banki Slovenije.

5.6 Tržno tveganje

Naloga notranjerevizijske službe z zvezi z revidiranjem tržnega tveganja so, da pripravi ustrezne načrte pregleda aktivnosti, ki vplivajo na tržno tveganje, opravi testiranje in analize, da lahko ugotovi dejavnike tveganja, preveri spoštovanje limitov za tržna tveganja, oceni zanesljivost podatkov in pravočasnost poročanja upravi, preveri sistem notranji kontrol in redno poroča upravi glede ustreznosti delovanja sistema notranjih kontrol in obvladovanja tržnih tveganj (Minimalni standardi za dejavnost trgovanja v bankah in druge storitve povezane z njim, 2005).

Kot pri vseh bančnih tveganjih, se mora tudi pri tržnem tveganju notranja revizija osredotočati predvsem na notranje kontrole. Le-te so pri tržnem tveganju sledeče (Majič, 2001, str. 9):

- razmejitev dolžnosti med tiste, ki sklene - odobri posel, med izvajalcem in med tistim, ki ga knjiži,
- načrt dejavnosti v primeru katastrof,
- spremljanje posredniške provizije in pogajanje o količinskih popustih, neodvisno od ljudi, ki so zadolženi za trgovanje,
- postopki potrjevanja stanj morajo biti primerno nadzorovani, dostop do njih mora biti zavarovan za nepooblaščen osebe,
- zanesljivi in ažurirani kontrolni programi, ki so preverjeni s strani posloводства,
- nadzor nad tistimi, ki trgujejo v smislu odkrivanja prevar,
- poročanje in ukrepanje v povezavi s potencialnimi izgubami, dobički ali napakami.

Banka mora imeti ločeno službo trgovanja in zaledno službo. Razmejitev nalog med njima mora biti natančno opredeljena, tako morajo biti ločeni delovni postopki kot tudi dostop do informacijske tehnologije. Službi morata biti tudi fizično ločeni, v smislu prostorov opravljanja poslov.

Notranjerevizijski nadzor nad tržnim tveganjem naj bi obsegal (Majič, 2001, str. 8):

- preverjanje in odobravanje usmeritev za odločanje o tržnem tveganju,
- preverjanje in odobravanje omejitev (limitov) tržnih tveganj,
- odobravanje odločanja s strukturo bančnega portfelja,
- preverjanje največjih možnih izgub, ki jih tržno tveganje lahko povzroči.

Zunanji revizor namenja pozornost predvsem ustreznemu oblikovanju bančnih rezervacij za tržna tveganja. V njegovem interesu je tudi preverjanje, ali ima banka vzpostavljena navodila in pravilnike za upravljanje s tržnim tveganjem in ali le-te tudi izpolnjuje. Z zvezi z vrednostnimi papirji pa veliko pozornosti namenja tudi temu, kakšna je knjigovodska vrednost posameznih vrednostnih papirjev in ali je morebiti ta vrednost precenjena glede na tržno vrednost papirja.

6 SKLEP

Banke predstavljajo pomemben element v vsaki državi, saj je njihovo delovanje pomembno za ekonomsko stabilnost države. Zdrav bančni sistem ima velik pomen za razvoj celotnega gospodarstva države. To je razlog, da se države zavzemajo za čim večji nadzor nad poslovanjem bank, saj le-ta omogoča stabilen in zaupanja vreden bančni sistem. V Sloveniji nadzor nad poslovnimi bankami izvaja Banka Slovenije, ki s predpisi ureja njihovo poslovanje.

Banke se pri svojem poslovanju srečujejo z novimi in zapletenejšimi oblikami tveganj, ki so posledica hitro se spreminjajočega okolja. Opredelitve in razvrstitve bančnih tveganj so med ekonomisti različne. Med najpomembnejša pa sodijo kreditno, tečajno, obrestno, likvidnostno in operativno tveganje. Za posamezno tveganje mora banka izdelati politiko obvladovanja, ki jo sprejeme vodstvo in se izvaja v vsakodnevni praksi. Tak sistem omogoča pravočasno odkrivanje izgub banke in pravočasne učinkovite akcije, hkrati pa vnaša večjo stabilnost in zaupanje v celotni bančni sistem.

Namen diplomske naloge je bil preučiti, kako notranji in zunanji revizorji revidirajo bančna tveganja. Če na kratko povzamem, je ena izmed funkcij notranjega revizorja ocenjevanje tveganj in skrb, da notranje kontrole delujejo v skladu s politikami in postopki za omejevanje tveganj. Naloga notranjega revizorja je tudi ta, da pomaga organizaciji pri ravnanju s tveganji, s prepoznavanjem in vrednotenjem posameznih tveganj. Na drugi strani mora zunanji revizor, katerega glavna naloga je revidiranje in izražanje mnenja o računovodskih izkazih, za potrebe svoje primarne naloge preveriti obstoj in izpostavljenost banke posameznim tveganjem. Pri tem preverja, ali ima banka izdelano ustrezno politiko upravljanja s tveganji, ali ima urejene ustrezne metode za ugotavljanje in merjenje tveganj in ali te metode ustrezajo predpisom. Preverja tudi to, ali ima banka ustrezen načrt ukrepov za obvladovanje tveganj. Pri posameznih vrstah tveganj se poslužuje še podrobnejših pregledov, ki se nanašajo na določeno vrsto. Ne smemo pa pozabiti, da ima zunanji revizor s strani Banke Slovenije s Sklepom o najmanjšem obsegu ter vsebini revizijskega pregleda in revizorjevega poročila predpisane minimalne zahteve o revidiranju bančnih tveganj. Poleg poročil o kapitalski ustreznosti, ki jih morajo banke kvartalno pošiljati Banki Slovenije, predstavlja nadzor nad bančnimi tveganji s strani centralne banke tudi prej omenjeno poročilo zunanjega revizorja o tveganjih.

Na področju bančnih tveganj in zagotavljanju ustreznega kapitala za pokrivanje morebitnih izgub iz tega naslova se uvajajo novi standardi, katerim bodo slej ko prej morale veliko pozornosti nameniti tudi slovenske banke in Banka Slovenije kot nadzorni organ. Menim, da se bo z uveljavitvijo novih standardov povečal nadzor nad poslovanjem bank, in s tem tudi nad bančnimi tveganji, zato bo učinkovito upravljanje z njimi toliko bolj pomembno. Pričakujemo lahko, da se bo s tem povečala tudi vloga notranjih in zunanjih revizorjev na področju revidiranja bančnih tveganj.

LITERATURA

1. Anadolli Sonja: Bančni nadzor in zunanje revidiranje bank s poudarkom na bankah v sanacijah. Zbornik 26. simpozija o sodobnih metodah v računovodstvu in poslovnih finančah. Ljubljana : Koordinacijski odbor Zveze ekonomistov Slovenije ter Zveze društev računovodskih in finančnih delavcev Slovenije, 1994, 225 str.
2. Borak Neven: Ravnanje s tveganji. Ljubljana : Zveza ekonomistov Slovenije 1999. 187 str.
3. Borak Neven: Bazelski kapitalni standardi. Ljubljana : Zveza ekonomistov Slovenije 1997. 80 str.
4. Dimovski Vlado, Gregorič Aleksandra: Temelji bančništva. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 2000. 181 str.
5. Jerman Tamara: Pogled revizorja na bančna tveganja. Magistrsko delo. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 1998. 89 str.
6. Kerec Romana: Notranje kontrole računalniško podprtega posojilnega poslovanja banke. Revizor, Ljubljana, 2000, 9, str. 25-37.
7. Komerički Tina: Vpliv razvrstitve dolžnikov na oblikovanje bančnih rezervacij. Revizor, Ljubljana, 2004, 3, str. 64-78.
8. Korbar Lešnik Boža: Postopki notranjega revidiranja. Gradivo za izobraževanje za pridobitev strokovnega naziva preizkušeni notranji revizor. Ljubljana : Slovenski inštitut za revizijo, 2001. 33 str.
9. Krumberger Matej: Nadzor bančnega poslovanja in obvladovanje tveganj v slovenskem bančništvu: Izkušnje, problemi in priporočila. 6. strokovno posvetovanje o bančništvu. Ljubljana : Zveza ekonomistov Slovenije, 2000, str. 71- 81.
10. Majič Mojca: Obvladovanje bančnih tveganj. Gradivo za izobraževanje za pridobitev strokovnega naziva preizkušeni notranji revizor. Ljubljana : Slovenski inštitut za revizijo, 2001. 12 str.
11. Mohorič Saša: Operativno tveganje v bankah. Bančni vestnik, Ljubljana, 2002, 5, str. 32-34.
12. Odar Marjan: Notranje kontrole in preprečevanje gospodarskega kriminala. Revizor, Ljubljana, 1993, 1, str. 76

13. Ogrinc Petra, Rotovnik Tomaž: Ugotovitve slovenske kvantitativne študije učinkov. Zbornik: Dnevi slovenskih bančnikov 2004. Ljubljana : Združenje bank Slovenije, 2004 str. 39-53.
14. Ribnikar Ivan: Denarni sistemi in denarna teorija. 1 del: Denarni sistemi. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 1992. 322 str.
15. Rošker Marica: Model notranjega revidiranja v malih notranjerevizijskih organizacijskih enotah. Revizor, Ljubljana, 2004, 10, str. 7-33.
16. Rotovnik Tomaž: Zavarovanje operativnega tveganja. Bančni vestnik, Ljubljana, 2003, 1-2, str. 34-40.
17. Rubin Saša: Na poti do Basla II. Bančni vestnik, Ljubljana, 2002, 6, str. 41-44.
18. Taylor H. Donald, Glenzen G. William: Revidiranje: Zasnove in postopki. Ljubljana : Slovenski inštitut za revizijo, 1996. 1078 str.
19. Turk Ivan et al.: Notranje revidiranje poslovanja. Ljubljana : Slovenski inštitut za revizijo in Zveza računovodij, finančnikov in revizorjev, 1994. 282 str.
20. Turk Ivan: Finančno računovodstvo. Ljubljana : Zveza računovodij, finančnikov in revizorjev Slovenije, 2004. 814 str.

VIRI

1. Mednarodni standardi revidiranja in mednarodna stališča o revidiranju. Ljubljana : Slovenski inštitut za revizijo in Zveza računovodij, finančnikov in revizorjev Slovenije, 2001.
2. Minimalni standardi za dejavnost trgovanja v bankah in druge storitve, povezane z njim. Ljubljana : Banka Slovenije, 2005.
3. Priporočila za upravljanje s tečajnim tveganjem v bankah. Ljubljana: Banka Slovenije, 1998. 7 str.
4. Priporočila za upravljanje z likvidnostjo v bankah. Ljubljana : Banka Slovenije, 1998. 6 str.
5. Priporočila za vzpostavitev in izvajanje sistema notranjega nadziranja v bankah. Ljubljana : Banka Slovenije, 1998. 14 str.
6. Sklep o kapitalski ustreznosti bank in hranilnic (Uradni list RS, št. 24/02, št. 85/02, št. 22/03, št. 36/04 in št. 103/04).

7. Sklep o najmanjšem obsegu ter vsebini revizijskega pregleda in revizorjevega poročila (Uradni list RS, št. 24/02 in št. 103/04).
8. Sklep o oblikovanju posebnih rezervacij bank in hranilnic (Uradni list RS, št. 24/02).
9. Sklep o obvezni rezervah (Uradni list RS, št. 99/04 in št. 09/05).
10. Sklep o razvrstitvi aktivnih bilančnih in zunajbilančnih postavk (Uradni list RS, št. 24/02 in št. 85/02).
11. Sklep o veliki izpostavljenosti bank in hranilnic (Uradni list RS, št. 24/02, št. 22/03, št. 65/03 in št. 44/04).
12. Slovenski računovodski standardi. Ljubljana : Slovenski inštitut za revizijo, 2001.
13. Zakon o bančništvu (Uradni list RS, št. 104/2004).